תנ״ך · ראשונים · רלב״ג · כתובים

רלב"ג על דברי הימים א

רבנו לוי ב"ר גרשום [הרלב"ג]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רלב"ג על דברי הימים א

רבנו לוי ב"ר גרשום [הרלב"ג]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רלבג-על-דברי-הימים-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 4
פרק ג 6
פרק ד 7
פרק ה 9
פרק ו 10
פרק ז 12
פרק ח 14
פרק ט 15
פרק י 19
פרק יא 23
פרק יב 25
פרק יג 27
פרק יד 28
פרק טו 28
פרק טז 30
פרק יז 35
פרק יח 36
פרק יט 37
פרק כ 38
פרק כא 38
פרק כב 40
פרק כג 41
פרק כד 42
פרק כה 43
פרק כו 44
פרק כז 46
פרק כח 48
פרק כט 50

פרק א

פסוק א

אדם שת אנוש וגו'. עד ויקבצו כל ישראל אל דוד חברונה (סימן י"א א'):

אדם שת אנוש. הנה כלם עד נח היה אב הראשון לשני וזה שאדם הוא אבי שת ושת הוא אבי אנוש וכן כלם עד נח והוא אבי שם חם ויפת:

פסוק יז

ולוד וארם ועוץ וחול וגתר ומשך. הנה קצר בזה והרצון בו לפי מה שנתבאר בתורה שעוץ וחול וגתר ומשך היו בני ארם (בראשית י' כ"ג) והנה אמר בתורה תמורת ומשך ומש והנה היו לו שני שמות:

פסוק כד

שם ארפכשד שלח. הנה הראשון אב לשני עד אברם:

פסוק לג

ובני מדין וגו'. הנה לא מנה בזה המקום בני דדן וידמה מפני זה שלא יהיה הרצון במה שאמר בתורה אשורים ולעושים ולאומים שמות אנשים ולזה לא מנה אותם בזה הספר:

פסוק לו

בני אליפז וגו'. הנה הרצון באמרו ותמנע ועמלק הוא שתמנע ילדה לו עמלק לפי מה שנתבאר בתורה (בראשית ל"ו י"ב):

פסוק מ

שפי ואונם. בתורה (שם כ"ג) קרא אותו שפו והנה היו לו שני שמות:

פסוק נ

בת מטרד בת מי זהב. יתכן שאמו היתה מטרד והיא היתה בת איש שמו מי זהב (זו היא ההשערה השלישית אשר כ' רלב"ג בבראשי' ל"ו מ"ח המו"ל):

פרק ב

פסוק ג

ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'. קצר המאמר ולא זכר מות אונן:

פסוק ו

זמרי. הוא כרמי שקרא אח"ז והיו לו שני שמות:

פסוק ז
עכר עוכר ישראל. הוא עכן הנזכר בספר יהושע:

פסוק ט
כלובי. הוא כלב והיו לו שני שמות:

פסוק י
נשא בני יהודה. בימי משה היה זה שהיה אז הנשיא נחשון בן עמינדב:

פסוק יח
וכלב בן חצרון הוליד וגו'. ידמה שיהיה הרצון בזה שהיו לו שתי נשים שם האחת והיא הראשונה עזובה ושם השנית יריעות ואחר זכר שבני עזובה היו ישר ושובב וארדון. ואפשר כי יריעות היתה פלגשו ולזה אמר את עזובה אשה להעיד כי היא לבדה היתה אשתו. או יהיה הרצון באמרו ואת יריעות את יריעות ותהיה יריעות בת היתה לו מעזובה ואחר זכר שמות בניה. והנה נתבאר לך מזה המקום כי בצלאל בן אורי בן חור היה מכלב בן חצרון לא מכלב בן יפונה:

פסוק כג
כל אלה בני מכיר אבי גלעד. ר"ל שאלו הבנים היו לכלב בן חצרון ממכיר אבי גלעד כי מבתו היו והיה זה אחר שלקח אפרת כמו שקדם:

פסוק לד
ולא היה לששן בנים כי אם בנות. ידמה שמה שאמר ובני ששן אחלי היה שם בת היתה לו ואמר ובני על אחד במספר כמו שאמר ובני דן חושים:

פסוק מב
ובני כלב אחי ירחמאל. הנה קרא אלו הבנים בני כלב אחי ירחמאל כי ממנו יצאו וזה שהם היו בני כלב בן חור וחור היה בן כלב אחי ירחמאל ואמנם לא הסכמנו שיהיו בני כלב בן חצרון כי כבד זכר שם בניו ואולי אפשר שזכר עתה שמות בני בניו של כלב בן חצרון ויהיה מישע בכורו הוא ישר (פסוק י"ח) שזכר במה שקדם וזכר גם כן עתה הבנים שהיו לו מפלגשיו:

פסוק מט
ובת כלב עכסה. לפי שמצאנו כי בת כלב בן יפונה היתה עכסה ידמה שיהיה כלב בן יפונה כלב בן חור והיו לאביו שני שמות ואם אמרנו שהיה מה שזכר פה לכלב בן חצרון יהיה כלב בן יפונה הוא כלב בן חצרון ומזה המקום יוכרחו ז"ל לומר דרי קמאי בתמניא אולידו (סנהדרין ס"ט) כי היה כלב בן ארבעים שנה כאשר שלח אותו משה עם המרגלים

ובצלאל עשה במלאכת המשכן ואפשר שנאמר עוד שלא יחויב מזה שיהיה הוא כלב בן יפונה הוא כלב בן חצרון ואף על פי שנודה שזה המאמר הוא בכלב בן חצרון לא בכלב בן חור. וזה כי אף על פי שהיה לו בת ששמה עכסה אפשר שלא היה כלב בן יפונה אבל היתה לכל אחד בת שמה עכסה. ואם אמרנו שזה אשר נזכר בזה המקום הוא כלב בן חור יהיה אמרו אחר זה אלה היו בני כלב בן חור שב אל מה שקדם מהבנים ויהיה אמרו שובל אבי קרית יערים חסר אות הוא"ו והוא כאלו אמר ושובל והרצון שאלה גם כן היו בניו:

פסוק נב

ויהיו בנים לשובל וגו'. ר"ל שזולת קרית יערים היו לו עוד שני בנים שם האחד הרואה ושם השני חצי המנוחות ואמר כי מקרית יערים יצאו משפחות רבות הם היתרי והפותי ושאר המשפחות שזכר:

פסוק נד

בני שלמא. שהיה אבי בית לחם הם בית לחם וממנו יצאו אלו המשפחות נטופתי ועטרות בית יואב וחצי המנחתי והצרעי והנה שם חצי המנחתי דומה קצת לשם חצי המנוחות:

פסוק נה

ומשפחות סופרים וגו'. אחשוב שהרצון בזה באמרו חמת אבי בית רכב חרף אבי בית גדר (פסוק נ"א) והיו שני שמות לאב ולבן וכמהו תמצא במה שיבא והשלים לזכר המשפחות שיצאו מאלו השלשה שזכר ראשונה והם שובל ושלמא וחרף ואמר כי משפחות חכמים וסופרים היו והם היו יושבי יעבץ קצתם היו נקראים תרעתים וקצתם שמעתים וקצתם שוכתים הנה אלו כלם היו הקינים שבאו מחמת אבי בית רכב. וידמה שבן היה לרכב היה שמו קין וממנו נסתעפו אלו המשפחות והיו נקראות קינים:

פרק ג

פסוק ה

שמעא. הוא שמוע שנזכר בספר שמואל (ב' ה' י"ד) ולמדנו מזה כי שלמה היה הבן החמישי שהיה לבת שבע מדוד וזה לאות כי דבר בת שבע היה קרוב לעשרים (צ"ל שלשים) שנה קודם מות דוד (עיין רד"ק המו"ל):

פסוק טו
ובני יאשיהו הבכור יוחנן וגו'. כבר בארנו בסוף מלכים כי יוחנן לא מלך (מ"ב כ"ג ל"א) וראוי שיתבאר מזה המקום שאין שלום יכניה בן יהויקים שהרי זכרו אחר זה ואמר ובני יהויקים יכניה בנו וזה מבואר מאד:

פסוק יז
ובני יכניה אסר שאלתיאל בנו. אחשוב שהרצון בזה כי אסר היה בן יכניה ושאלתיאל היה בן אסר ומה שאמר ומלכירם ופדיה וגו' הם כלם בני שאלתיאל ולפי שזרובבל היה בן פדיה שהוא בן שאלתיאל אמר בזרובבל שהוא בן שאלתיאל:

פרק ד

פסוק א
פרץ חצרון וכרמי וגו'. הקודם בזה הפסוק אבי השני לו:

פסוק ב
אלה משפחות הצרעתי. כבר זכר למעלה גם כן כי משובל יצאו משפחות הצרעתי:

פסוק ג
ואלה אבי עיטם וגו'. ידמה ממה שאחר זה שעיטם היה בן חור ולזה אמר אחר זה אלה בני חור בכור אפרתה ר"ל חור שהיה בן אפרתה והיה אבי בית לחם כי הוא היה אבי שלמא שהיה אבי בית לחם כמו שקדם:

פסוק ה
ולאשחור אבי תקוע. כבר זכרו במה שקדם ובא עתה להזכיר תולדותיו:

פסוק ח
וקוץ הוליד את ענוב. ידמה שהרצון בזה שכבר היה בנה גם כן קוץ שהוליד את ענוב ואת הצבבה ויצאו ממנו משפחות אחרחל בן הרום:

פסוק ט
ויהי יעבץ נכבד מאחיו. ידמה שחלאה קראה אחד מבנים יעבץ כי ילדתו בעצב:

פסוק י
ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר וגו'. ידמה שיעבץ היה נשיא השבט או היה אחד מהשופטים ולזה אמר והרבית את גבולי כי לא יתכן שירבה ה' גבול היחיד בזה האופן וידמה שהיה זה במלחמה ונדר דבר מה לה' יתברך אם יעשה לו כן ולא פירש בזה המקום והרצון בו אם ברך תברכני בזאת המלחמה והרבית את גבולי שאכבוש את אויבי

והיתה ידך עמי בזה באופן שתעשה שלא אעצב מרעה שלא תקרה לי ולעמי צרה כלל בזאת המלחמה:

פסוק יא

וכלוב אחי שוחה. ידמה שהיה בן עזר אבי חושה (ד' ד') ויהיה חושה ושוחה אחד:

פסוק טו

ובני כלב בן יפונה. ידמה שיהיה יפונה פנואל אבי גדור והנה היה אבי גדור לפי שכלב בנו היה אבי ירד שהיה אבי גדור:

ובני אלה וקנז. ר"ל ובני אלה קנז:

פסוק טז

ובני יהללאל. ידמה שהוא נעם והיו לו שני שמות:

פסוק יז

ובן עזרה. ידמה שהוא עירו והיו לו שני שמות:

ותהר את מרים ואת שמי ואת ישבח. ר"ל הרתה וילדה שמי וישבח והיו תאומים או לא זכר שם ההרה ואמר שהיה הרה מבת אחת ושני בנים וידמה שלא היתה יהודיה האשה הראשונה שהרתה מאלו ולזה אמר אחר זה ואשתו היהודיה וידמה שאלו הראשונים הם בני בתיה בת פרעה אשר לקח לו מרד. והשנים ילדה למרד אשתו היהודיה:

פסוק יט

ובני אשת הודיה. ר"ל והם גם כן בני אשת שהיה שמה הודיה והיא אשתו היהודיה שזכר ואמר שהיא אחות נחם ולא נזכר ממה שקדם ממי היה:

פסוק כב

ויואש ושרף אשר בעלו למואב. ד"ל אשר בטלו לבנות מואב:

והדברים עתיקים. ר"ל שהם קדומים מאד ואפשר שהיה זה בימי משה בשיטים ואפשר שהיה בימי השופטים ואפשר עוד שהיו אלו מחלון וכליון והיו להם שני שמות:

פסוק כג

המה היוצרים. ר"ל שהיו עושים כלי חרס:

ויושבי נטעים וגדרה. ר"ל שהיו יושבים בחוץ באהלים ומנטיעות עשו גדרה לשים בין הנטיעות קצת עצים לגדר והנטיעות היו בשורה זה אחר זה ומלאו מה שביניה' בעצים מסובבים בהם שתי וערב וישבו שם לעשות מלאכת המלך:

פסוק כז
וכל משפחתם לא הרבו עד בני יהודה. ר"ל כי אף על פי שהיה לשמעי בנים רבים ובנות רבות הנה כל משפחתם לא הרבו שיהיו שוים ולמספר בני יהודה:

פסוק לט
וילכו למבוא גדור עד למזרח הגיא. גדור הוא שם עיר:

פסוק מא
ואת המעונים. הנה המעונים הוא כמו מעונים בחול"ם והרצון בו המקומות הבנוים אשר שם שהיו יושבים שם רועים או היו שם מגדלים להביא תבואת שדותיהם וכרמיהם וצאנם שם ואת כל זה הכו. והיה זה בימי יחזקיהו מלך יהודה וידמה שהיה זה אחר גלות עשרת השבטים ושם נשארו אלו:

פרק ה

פסוק א
ובחללו יצועי אביו. ר"ל ששכב את בלהה פלגש אביו נתנה בכורתו ליוסף שהיו לו שני חלקים בירושת הארץ וכבר בארנו בבאורנו לדברי התורה אי זה תועלת היה זה לבני יוסף והנה היתה ירושת הארץ על פי המספר כי יחשב מפני זה שלא יהיה בזה תועלת ליוסף:
ולא להתיחש לבכורה. כי לפי היחש יהיה ראובן בכור:

פסוק ד
בני יואל וגו'. הנה יואל היה מראובן לפי הנראה ולא פורש איך:

פסוק ו
אשר הגלה תלגת פלנאסר וגו'. זה היה הגלות הראשון אשר הגלו בו ראובן וגד וחצי שבט מנשה כמו שבארנו בספר מלכים:

פסוק י
ההגראים. הם בני הגר ר"ל בני ישמעאל:

פסוק יט
עם ההגריאים ויטור. ר"ל עם בני הגר יטור ונפיש ונודב ותהיה וא"ו של ויטור נוספת:

פסוק כו
את רוח פול מלך אשור. הוא תלגת פלנאסר שזכר במה שקדם והוא סנחריב ועוד היו לו שמות אחרים:

והרא ונהר גוזן. הנה השאר מעשרת השבטים גלו גם כן לאלו המקומות אלא שתמורת הכא היו שם ערי מדי:

פסוק לו

עזריה הוא אשר כהן בבית וגו'. הנה זה תמה כי בתחלת מלכות שלמה היה צדוק כהן כמו שנזכר בספר מלכים ואיך יהיה בן בנו כהן בכמו זה הזמן המעט שאינו כי אם עשר שנים אלא שעזריה בן צדוק מצאנו שהי' מהשרים אשר לשלמה וידמה שהוא היה כהן גדול אחר צדוק ושמש בכהונה גדולה אחר הבנות הבית אם מפני אהבת המלך אותו או שהיה יותר ראוי. והנה אלו שזכר אחר זה באמרו ויולד עזריה את אמריה וגו' היו ריבם כהנים גדולי' והנה עשרה דורות מהם קפלו כל זמן בית ראשון:

פרק ו

פסוק ז

עמינדב בנו קרח בנו. הנה עמינדב הוא יצהר אסיר:

פסוק ח

אלקנה בנו וגו'. הנה ידוע כי אלו השלשה היו כלם בני קרח ר"ל אסיר אלקנה ואביאסף ואחר זה זכר כי אסיר היה בן אביאסף ותחת היה בן אסיר ואוריאל היה בן תחת. ונקרא אמר זה צפניה. ועזיה היה בן אוריאל. ונקרא אחר זה עזריה. ושאול היה בן עזיה ונקרא אחר זה יואל. וקצר מלהזכיר שאלקנה היה בן שאול וזכר שבני אלקנה היו עמשי ואחימות וקצר מלהזכיר שעמשי הוא אבי אלקנה אך זכר שבני אלקנה הם צופי הנקרא גם כן צוף ותחת היה בן צופי ונקרא גם כן תוח (למטה י"ט) או תוחו (ש"א א' א'). ואליאב היה בן תחת ונקרא גם בן אליאל או אליהוא וירוחם היה בן אליאב. ואלקנה היה בן ירוחם ושמואל הנביא היה בן אלקנה ושני ואביה. ויקמה שאלו השלשה היה כלם בני חנה באמרו כי פקד ה' את חנה ותלד שלשה בנים ושתי בנות (ש"א ב' כ"א) ואולם בני פנינה מתו כלם כמו שאמרה חנה עד עקרה ילדה שבעה וגו':

פסוק טז

ממנוח הארון. ר"ל כי כאשר יהיה שם בית ה' שיהיה נח בו הארון כמשפט יהיו שם משוררים וקודם זה התקין דוד שיהיו משרתים בשיר לפני משכן אהל מועד שהיה בגבעון או יהיה הרצון בזה שזה הענין תקן דוד מעת שהניח הארון באהל אשר הכין לו וזה היה בעת אשר הוציא אותו מבית עובד אדום כמו שיזכר אחר זה והפירוש האחרון הוא היותר נכון. והנה המשורר שהיה מבני קהת היה באמצע כי עבודת בני קהת היתה

היותר נכבדת ולימינו היה אשר מבני גרשון שהיתה עבודתו יותר נכבדת מעבודת בני מררי ולשמאלו היה אשר מבני מררי. ולמדנו מזה כי הגדול ראוי שיהיה באמצע ולימינו מי שהוא אחריו בגדולה ולשמאלו השלישי לו בגדולה:

פסוק לג

ואחיהם הלוים וגו'. ר"ל לשיר ולשמור משמרת והם השוערים:

פסוק לד

מקטירים על מזבח העולה. כגון עולות ומנחות וחטאות ואשמות שהם קדש הקדשים: **ולכפר על בני ישראל**. ר"ל שהעולות והמנחות הם קדש הקדשים והחטאות והאשמות הם קדש הקדשים ובאים לכפר על בני ישראל והנה כל הקרבנות באים לכפר כמו שבארנו בפרשת ויקרא:

פסוק לח

צדוק בנו אחימעץ בנו. הנה לא זכר רק עד זמן דוד מערי אהרן השמיט בזה המקום יוטה וגבעון (יהושע כ"א ט"ז וי"ז) כי סמך על הכלל שזכר בסוף:

פסוק מד

ואת עשן. הוא הנקרא עין בס' יהושע (כ"א):

פסוק מה

עלמת. הוא הנקרא עלמון כס' יהושע (שם יח):

פסוק מו

ולבני קהת הנותרים ממשפחת המטה. אמר הנותרים לפי שבני אהרן הם ממשפחתם: **ממחצית מטה חצי מנשה**. הנה קצר בזה ולא זכר שבט אפרים ודן כי משני אלו השבטים וחצי שבט המנשה היו להם אלו הערי' כמו שזכר בס' יהושע (כ"א כ' עד כ"ו):

פסוק מז

ולבני גרשום למשפחותם. אמר למשפחותם כי כל משפחות גרשום נכללו בזה מה שלא היה כן במשפחות בני קהת ולזה גם כן אמר לבני מררי למשפחותם:

פסוק מט

את הערים ואת מגרשיהם. ר"ל הערים השלש עשרה שנתנו לבני אהרן ממטה בני יהודה וממטה בני שמעון וממטה בני בנימין והם הערים שנזכרו במה שקדם:

פסוק נא

וממשפחות בני קהת. ר"ל הנשארות מהם ויהי ערי גבולם ממטה אפרים. הנה השמיט לזכור מטה דן. כי ממטה דן היו להם ערים גם כן כמו שנזכר בס' יהושע (עיין למעלה

פסוק מ"ו). והשמיט מהערים אלתקא וגבעון כי סמך על הכלל והנה מה שקרא יקמעם הוא קבצים בס' יהושע (כ"א כ"ב) ומה שקרא ענר הוא תענך (שם כ"ה) ומה שקרא בלעם הוא גת רמון (שם):

פסוק נו
לבני גרשום וגו'. הנה זכרם כלם אך שנה קצת השמות עשתרות הוא בעשתרה בס' יהושע (שם כ"ז):

פסוק נז
קדש. הוא קשיון בס' יהושע (שם כ"ח):

פסוק נח
ראמות. הוא ירמות (שם כט):

ענם. הוא עין גנים (שם):

פסוק נט
משל. הוא משאל (שם צ'):

פסוק ס
חוקק. הוא חלקת (שם ל"א):

פסוק סא
חמון. הוא חמת דאר (שם ל"ב):

קריתים. הוא קרתן (שם):

פסוק סב
לבני מררי וגו'. השמיט שני ערים והם יקנעם וקרתה ושנה קצת שמות הערים שזכר והנה רמונו הוא דמנה (שם צ"ה) ותבור הוא נהלל בס' יהושע:

פרק ז

פסוק ב
מספרם בימי דוד עשרים ושנים אלף וגו'. הנה ידמה כי זה הוא המספר אשר ספרם יואב במצות דוד ולא זכר מזה כי אם מספר שבט ישששכר ובנימין והנה זכר כי משפחת בני תולע היה מספרם בימי דוד עשרים אלף ושש מאות והנה נמנו לבד אנשי החיל שולפי חרב כמו שנמנו על יד יואב ולזה קראם גדודי צבא מלחמה או גבורי חילים במקומות מזה המספד ואע"פ שהיה עזי מבני תולע מנה מספרם ביחוד ולא כללם עם שאר בני

תולע להעיר על רבוים יותר מכל שאר המשפחות מפני שהשתדלו בפריה ורביה כי הרבו נשים ובנים:

פסוק ה

ואחיהם לכל משפחות יששכר. הם משפחות פוה ויוב ושמרון (בראשית מ"ו י"ג) ואמר התיחשם לכל להוסיף באור שכבר נכללו בזה המספר כל משפחות יששכר הנשארות והרצון באמרו התיחשם לכל התיחשם לכל ראשי בית אבותם:

פסוק יד

בני מנשה אשריאל אשר ילדה פלגשו הארמיה וגו'. ידוע כי אשריאל היה בן גלעד לפי מה שנזכר בפרשת פנחס (במדבר כ" ו כ"ח ול"א) וגלעד היה בן מכיר ומכיר היה בן מנשה וידמה שפלגש מנשה הארמיה ילדה את מכיר ולזה אמר כי היא ילדה את אשריאל לפי שילדה זקנו והוא מכיר:

פסוק טו

ומכיר לקח אשה וגו'. ידמה שמעכה היתה אחות חפים ושפים בני עיר שזכר קודם זה והיא היתה אשת מכיר וכבר יזכר אחד זה הבנים שהיו למכיר ממנה. ושם השני צלפחד. הנה אביו שהיה חפר היה שני לאשריאל כי היו אחים והנה היו אשריאל וחפר בני גלעד כמו שנזכר בפרשת פנחס:

פסוק טז

ותלד מעכה וגו'. ידמה שאחד מאלו קרא שמו מכיר גלעד ויהיה אמרו ובניו אולם ורקם שב אל אשר היה נקרא גלעד כי לא נתקים זרע למכיר כי אם מבני גלעד לפי מה שנתבאר בפרשת פנחס ולזה גם כן אמר:

פסוק יז

אלה בני גלעד בן מכיר בן מנשה. כי לא מנה כי אם בני גלעד כי אשריאל היה בן גלעד וצלפחד בן בנו ואלו הנזכרים בזה המקום הם גם כן בני גלעד לפי מה שבארנו:

פסוק יח

ואחותו המולכת ילדה וגו'. ידמה לפי מה שאחשוב שאחות גלעד היתה אשת חצרון לפי מה שקדם למעלה (ב' כ"א) שהוא לקחה כשהיה בן ששים שנה והיא ילדה לו אלו הבנים שזכר פה ואמר שם שהם בני מכיר אבי גלעד כי כבר ידמה שמכיר גדל אותם ולזה גם כן זכרם בזה המקום כמו הענין בבני מיכל בת שאול שנקראו בניה לפי שגדלה אותם. והנה קראה המולכת כי שם אותה מכיר כששבה לביתו מושלת על ביתו. או אולי נשא גלעד אחותו וילדה לו אלו הבנים שזכר וקרא אותה המולכת כי היא היתה

מושלת באשה האחרת שילדה אולם ורקם והיתה כמו שפחה לה והבאור הראשון הוא יותר נכון:

פסוק יט
שמידע. הוא בן שלישי לגלעד לפי מה שנזכר בפרשת פנחס:

פסוק כ
ובני אפרים שותלח וגו'. הנה אלו השלשה היו בני אפרים ונקראו בפרשת פנחס שותלח ובכר ותחן והנה שאר הבנים שזכר בזה המקום שהיו לאפרים מתו כולם כי הרגום אנשי גת הנולדים בארץ מצרים כי ירדו בני אפרים לקחת את מקניהם:

פסוק כב
ויבאו אחיו לנחמו. ידעה שהוליד יוסף זולת מנשה ואפרים כאמרו ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו או יקרא אחיו מנשה ובני יעקב:

פסוק כג
כי ברעה היתה בביתו. ידמה שכאשר לקח אפרים זאת האשה נהרגו אלו הבנים שזכר:

פסוק כד
ובתו שארה. ר"ל בת אפרים או בת בריעה:

פסוק כה
ורפח בנו ורשף. ר"ל שרפח היה בן אחד מן הבנים שנשארו לו ורשף גם כן. ותלח היה בן רפה ותחן בן תלח. וכן בזה האופן עד שהגיע הענין אל יהושע בן נון:

פסוק מ
ברורים גבורי חילים. ר"ל נבחרים לצאת לצבא וכבר בחרום ראשי הנשיאים והרצון בזה ברורים גבורי חילים חילי ראשי הנשיאים:

פרק ח

פסוק א
ובנימין הוליד את בלע בכורו. הנה במה שקדם זכר משפחות בני בנימין אשר התיחשו בימי דוד ולא היו כי אם לבלע ובכר וידיעאל וידמה כי ידיעאל הוא אשבל והנה בדבר פילגש בגבעה מתו מהם משפחות רבות ואולם בזה המקום הזכיר כל המשפחות. וידמה כי אחרת שהיה השלישי הוא הנקרא אחירם בפרשת פנחס:

פסוק ה
ושפופן וחורם. הם שפופם וחופה בפרשת פנחס:

פסוק ו
ואלה בני אחוד. ידוע כי אחוד היה בן גרא כמו שנזכר בס' שופטים וידמה שהוא היה מבני בלע ולזה יוחסו בניו לבלע ואמר שאלו התשעה בנים שזכר שהם בני אחוד היו ראשי האבות ליושבי גבע כי עיר גבע היתה מנחלת בני בנימין כמו שנזכר. והנה הגלו קצתם אל עיר מנחת כי גברה יד קצתם על קצתם. והנה זכר:

פסוק ז
כי נעמן ואחיה וגרא הוא הגלם. ר"ל שכל אחד מהם עזר בהגלות הששה הנשארים והנה אחיה הוא אחוח שזכר קודם זה:
והוליד את עזא ואת אחיחוד. ידמה ששב זה אל גרא ואמר כי. (ח) שחרים. והוא חורם הנזכר (פסוק ה') הוליד את תולדות בשדי מואב מן העת אשר שלח אותם גרא מגבע ר"ל ששלח הוא וקצת אחיו. ואמר שהוליד תולדות מחשים ובערא שהיו נשיו. והנה היו לבערא שני שמות כי היתה נקראת גם כן לפי מה שאחשוב חדש ואמר שהיא ילדה לו את יובב ואת צביא וגו':

פסוק יא
ומחשים אשתו הוליד את אביטוב וגו'. וידמה שזכר כל זה כי הנרדיים ברב העתים הם יותר מצליחים ולזה אמר כי בני חחרים הצליחו מאד ובנו אונו ולוד והבריחו יושבי גת:

פסוק לד
ובן יהונתן מריב בעל. ידמה שמריב בעל הוא מפיבושת כי לא נשאר לבית שאול בן כי אם מפיבושת כמו שנזכר בסוף ספר שמואל:

פרק ט

פסוק א
וכל ישראל התיחשו וגו'. ידמה שזה היה בימי ירבעם בן יואש או בימי ירבעם בן נבט כי כבר זכר תחלה שהם התיחשו בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם מלך ישראל ולא זכר אם היה בן נבט או בן יואש:
ויהודה הגלו לבבל במעלם. זה היה רבו בימי צדקים והיה קצתו בימי יהויקים ובימי יכניה בנו:

פסוק ב
והיושבים הראשונים אשר באחזתם בעריהם. ד"ל אחר גלות בבל והנה זכר שהיו שם מן בני אפרים ומנשה כי הוא ידוע כי בעת מלכי יהודה אחר גלות שומרון וקודם זה גם

כן נתחברו עם יהודה ובנימין קצת מבני שאר השבטים והמה הגלו בבבל ומשה שבו לירושלים בימי זרובבל ועזרא ונחמיה התרשתא:

פסוק ד
עותי בן עמיהוד וגו'. ר"ל שהוא היה מבני פרץ בן יהודה והנה זכר בספר עזרא (נחמי' י"א ד') ששמו היה עתיה בן עזיה בן זכריה בן אמריה:

פסוק ה
עשיה. בספר עזרא (שם ה') קרא שמו מעשיה:

פסוק ו
ומן בני זרח וגו'. זה לא נזכר בספר עזרא:

פסוק ז
סלוא בן משלם. כבר נזכר בספר עזרא אך אבות משלם נזכרו (שם ז') בשמות אחרים או היו הנקראים בשמות ההם זולת אלו אזכר פה כי בזה הספר ייחס הבן לפעמים אל הדורות הרחוקים לו מאד והנה זכר בזה המקום:

פסוק ח
יבניה ואלה ומשלם. וזכר תמורת אלו בספר עזרא (שם ח') גבי סלי:

פסוק י
ידעיה ויהויריב. הנה אמר בספר עזרא (שם י"א) כי ידעיה היה בן יויריב וידמה ששניהם עלו שם מבבל:

פסוק יא
ועזריה בן חלקיה. הוא שריה בן חלקיה בספר עזרא (שם י"א):

פסוק יב
ועדיה בן ירחם וגו'. הנה בספר עזרא זכר דורות אחרים בין ירוחם ובין פשחור אך קצר בזה המקום ומעשי בן עדיאל קראו בספר עזרא (שם י"א) עמשסי בן עזראל:

פסוק יג
ואחיהם ראשים לבית אבותם וגו'. הנה בספר עזרא זכר מספרם ולא עלה כי אם אלף ותשעים ושנים (צ"ל אלף ומאה ותשעים ושנים) וידמה שבזה המקום כלל בזה המספר הלוים כי הם גם כן היו גבורי חיל לעשות מלאכת עבודת בית האלהים כי הלוים הם גם כן משתתפים בזאת העבודה (אלא שיש להעיד כי גם כשנוסיף מספד הלוים המובא בספר נחמיה סך כלם לא יעלה כי אם לאלף שש מאות וארבעים ושמונה):

פסוק יד
ומן הלוים וגו'. כבד נזכר זה בספר עזרא:

פסוק טו
ובקבקר חרש וגלל. הנה תמורת בקבקר זכר בקבקיה בספר עזרא ולא נזכרו חרש וגלל שם (י"א י"ז):

פסוק טז
ועובדיה בן שמעיה. בספר עזרא עבדא בן שמוע ברכיה לא נזכר בספר עזרא:

פסוק יז
שלום. בספר עזרא לא נזכר כן ולא אחימן:

פסוק יח
ועד הנה בשער המלך מזרחה וגו'. ר"ל שעד זה הזמן היו אלו השוערים בשער המזרחי שבו היה נכנס המלך מביתו לבית המקדש והיו למחנות ולמשמרות לפי מחצרותם:

פסוק יט
שומרי הספים לאהל. ר"ל שומר מזונות האהל:
ואבותיהם על מחנה ה' שומרי המבוא. ר"ל כי אבותיהם של אלו היו שומרי המבוא על מחנה ה' שלא יכנס שם איש בלתי ראוי להכנס והיה (כ) פינחס בן אלעזר נגיד וממונה על אלו המשמרות בימים הקדומים והיה ה' עמו והנה נזכר בתורה כי הכהנים היו ממונים על משפחות הלוי להשים איש על עבודתו ועל משאו. ואחשוב כי פנחס האריך ימים מאד כי ברית ה' יתברך היתה אתו החיים והשלום בקנאו קנאת ה' יתברך על דבר פעור. והנה היה נגיד זמן מה על זה המנוי והיה זה בימי דוד שנבררו אז המשמרות. והנה היה פינחס כהן גדול בימי פילגש בגבעה. וכבר זכרנו בספר שופטים ובספר מלכים מה שיעיד על אורך חייו. ולזה אמר לפנים ה' עמו לפי שהוא היה מזמן קדום מאד כי בצאת ישראל ממצרים היה נולד פינחס לפי הנראה בפרשת וארא:

פסוק כב
כלם הברורים לשוערים וגו'. כל הלוים שהיו ברורים ונבחרים להיות שוערים במזוזות הבית היו מאתים ושנים עשר והנה בס' עזרא זכר כי מספרם היה מאה ושבעים ושנים. ואמר המה בחצריה' התיחשם. לפי שכבר בנו להם חצרים סביבות ירושלים כדי שיהיו קרובים:
המה יסד דוד וגו'. ר"ל שיסוד אלו המשמרות להיות בזה האופן יסדו דוד ושמואל מפני היותם נאמנים לה' יתברך ראו לסדר זאת העבודה באופן שלם וידמה ששמואל בהיות

דוד עמו בהיותו בורח מפני שאול התעוררו הוא ודוד לסדר זה הענין בזה האופן. וכאשר מלך דוד הוציא זאת המחשבה לפעל. ואז יסדו:

פסוק כג
והם ובניהם. שאשר בחרו בכל משמר ומשמר יהיו הם ובניהם ממונים על השוערים אצל האהל למשמרות ר"ל אצל בית ה'. והנה סדרו:

פסוק כד
לארבע רוחות. שיהיו השוערים סביב הבית לארבע רוחות:

פסוק כה
ואחיהם שהיו בחצריהם יבאו לשבעת הימים מעת אל עת עם אלה. ר"ל שהמשמר האחד יעבוד עבודתו שבעת ימים ולשבעת הימים יבא המשמר הבא אחריו וכן בזה הדרך על סוף כל המשמרות ואחר ישובו בסבוב:

פסוק כו
כי באמונה המה ארבעת גבורי השוערים. אשר בכל רוח ורוח והם היו ממונים לשמור הלשכות ואוצרות בית האלהים ובלילה:

פסוק כז
ילינו. ילינו סביבות בית האלהים לשמרו כי עליהם המשמרת כמו שזכרה התורה בפרשת מדבר סיני ובפרשת נשא והם על מפתח השערים בבקר בבקר:

פסוק כח
ומהם. ומהלוים היו קצתם ממונים על כלי העבודה כמו המזרקים והמחתות והיעים ומה שדומה להם והם יביאום אחר העבודה ללשכה המיוחדת להם במספר ובמספר יוציאום משם בבקר לעבוד העבודה כמנהג הפקיד על שמירת דבר מה. ומהם היו ממונים על הכלים כולם שהיו המקדישים לבית ה' ועל כל כלי הקדש, כמו:

פסוק כט
ומהם. קשות הנסך ומה שידמה להם ועל הסלת והיין והשמן אשר קנו אותם למנחות לקרבנות צבור ועל הלבונה שהיתה לצורך לחם הפנים ולמנחת העומר ועל הבשמים שהיו לצורך מעשה הקטרת:

פסוק ל
רקחי המרקחת לבשמים. ר"ל לעשות רקוח קטרת הסמים באופן שזכרה התורה:

פסוק לא
באמונה על מעשה החבתים. הנה מנחת כהן גדול היתה נקראת מנחת חבתים לפי שהיתה נעשית על מחבת בשמן כמו שנזכר בפרשת צו את אהרן:

פסוק לב
ומן בני הקהתי. מן אחי הממונים על מעשה החבתים היו ממונים על לחם המערכה והוא לחם הפנים להכין אותו בכל שבת ושבת והנה הוא נאפה קודם השבת וביום השבת היה עורך אותו הכהן על שלחן הזהב ומסיר אז את לחם בפנים אשר היה בו:

פסוק לג
ואלה המשוררים וגו'. בלשכות אשר בבית המקדש היו משולחים ואינם סוגרים דלתות הלשכות אבל היו פתוחות כי יומם ולילה עליהם במלאכה וכבר זכר תחלה קצת ראשי אבות המשוררים והם מתניה בן מיכה ובקבקר ועובדיה בן שמעיה וברכיה בן אסף:

פסוק לד
אלה ישבו בירושלים. ר"ל בימי נחמיה בתחלת עת בית שני:

פסוק לה
ובגבעון שבו וגו'. ידמה שגם זה היה בימי נחמיה ולזה אמר בסוף ואף הם נגד אחיהם ישבו בירושלים עם אחיהם. ר"ל שכנגד מה שעשו אחיהם שעשירית העם ישבו בירושלים (נחמיה ז') כן עשו יושבי גבעון שהבדילו מהם העשירית להתנדב לשבת בירושלים:

פסוק לט
ונר הוליד את קיש וגו'. שב להזכיר כל זה היחש כדי להגיע לדבר מלכות דוד לפי שזה הספר הוא דברי הימים למלכי יהודה ולזה הוצרך להזכיר מיתת שאול ובניו ומפני שהיה מזכיר מיתתם רצה להזכיר תולדות הנשאר מזרעו עד שיכלה אל אצל שברך אותו ה' יתבר הוא ואחיו ברבוי הבנים כמו שקדם:

פרק י

פסוק א
ופלשתים נלחמו בישראל וגו':

פסוק ג
ויחל מן היורים. ר"ל שכבר ירה ואחזו חיל מפחד היורים כקשת:

פסוק ה

וירא נושא כליו כי מת שאול וגו'. כבר נתבאר בספר שמואל שאחד שנפל שאול על חרבו לא מת עדיין עד שאמר לנער העמלקי שימיתהו והוא המיתהו:

פסוק ט

וישלחו בארץ פלשתים סביב לבשר את עצביהם ואת העם. עשו זה לפי ששאול השחית בהם רבים והיו מפני זה מבשרים מיתתו לכומרי בית אליליהם ואת העם:

פסוק יא

וישמעו כל (**יושבי**) **יבש גלעד וגו'**. הנה נתעוררו לזה יושבי יבש גלעד יותר מהשאר לפי שעל ידו עשה להם ה' יתברך תשועה גדולה כאשר קם עליהם נחש העמוני ולא היה רוצה לכרות אתם ברית אם לא בנקור להם כל עין ימין כמו שנזכר זה בספר שמואל:

פסוק יג

על דבר ה' אשר לא שמר. ר"ל במה שלא הוחיל על שמואל שבע' ימים עד בואו אליו כי מפני זה אמר לו שמואל כי ממלכתו לא תקום ובמה שלא עשה את דבד ה' בעמלק כי מפני זה אמר לו שמואל יען מאסת את דבר ה' וימאסך ממלך:

וגם לשאול באוב לדרוש. ר"ל במה שבא שאול אל אשה בעלת אוב ואמר לה שתקסם לו באוב והנה לאלו הסבות כלם המיתהו ה' יתברך וסבב שתהיה המלוכה לדוד בן ישי ולא זכר מלכות איש בשת בן שאול כי לא היה ממלכי יהודה אך זכר שאול להעיר על דבר צמיחת מלכות בית דוד איך היתה. כי לולא חטאי שאול לא היתה צומחת עדיין ואף על פי שהיה ראוי לפי מה שנתבאר מברכת יעקב שתהיה המלכות בסוף לשבט יהודה. ולזה אמר שמואל לשאול כי עתה הכין ה' את ממלכתך אל ישראל עד עולם ועתה ממלכתך לא תקום (שמואל א' י"ג י"ג). והנה הרצון באמרו עד עולם עד זמן ארוך כטעם אמרו ועבדו לעולם. הנה מה שראינו לבארו בזה החלק שהגבלנו באורו בזה המקום וברבו בארנו לפי המחשבה הגוברת לבד לעמקו ובפרט בענין התיחש הבנים לאביהם כי לפעמים השמיט דורות רבים בתולדות ולפעמים השמיט הדור האחד והשמיט התיחש הנמשך לו להשענו שיובן מדבריו זה ובמה שהוא התאר לא נוכל לאמת איך היה אם לא שעמדנו עליו ממקום אחר וראינו גם כן שאין בזה שום נזק איך שיובן בכמו אלו היוחסים וזה מבואר מאד. והנה התועלות המגיעים מזה הספור הם אלו. התועלת הראשון הוא ליסד אמונת החדוש כמו שזכרנו בבאורנו לדברי תורה ולזה זכר הסתעפות הדורות. מאדם הראשון עד הזמן ההוא. התועלת השני הוא להודיע כי ה' יתברך יענוש החוטא על חטאו וישלם טוב לצדיק כצדקתו. ולזה ספר שכבר היה ער בכור יהודה רע בעיני

ה' וימיתהו. ולזה גם כן זכר בעכן שמעל מעל בחרם מפני שלא נתקיימו לו תולדות עם שבזה תועלת מפני פרסום החטאים שיהיה האדם יותר נשמר מלחטא כדי שלא יקנה לו בשת ושם רע לדורי דורות. ולזה גם כן זכר כי יואש ושרף בעלו למואב. ולזה גם כן זכר כי יעבץ היה נכבד מאחיו ולזה שמע ה' יתברך בקולו במה ששאל ממנו. ואחשוב כי יעבץ היה מהשופטים והוא אבצן כי האל"ף והעי"ן הם ממוצא אחד והם מתחלפים. והנה היה מחור בן חצרון שהיה (לעיל ד' ד') אבי בית לחם. וכן מצאנו בבועז שהיה נראה מדבריו היותו מהשופטים והוא מבית לחם וידמה ששמו האמיתי היה בועז. אך אמו קראתהו יעבץ כי ילדתו בעצב. ולזה גם כן זכר כי הבכורה היתה לראובן ולפי שחלל יצועי אביו בשכבו את בלהה פילגש אביו נתנה בכורתו ליוסף. ולזה גם כן זכר כי מפני שמעלו באלהי אבותיהם ראובן וגם וחצי שבט המנשי וזנו אחרי אלהי עמי הארץ אשר השמיד אלהים מפניהם העיר ה' רוח מלכי אשור והגלה אותם ויביאם לחלח ולחבור והרא ונהר גוזן. ולזה גם כן ספר כי יהודה הגלו לבבל במעלם. ולזה גם כן זכר שכבר מת שאול במעלו אשר מעל בה' ולא נשאר מזרעו כי אם בן אחד ליהונתן והסב ה' המלוכה לדוד אשר היה כלבבו בכל מעשיו רק בדבר אוריה החתי. ולזה גם כן ספר הצלחת דוד ברבוי הבנים. התועלת השלישי הוא להודיע כי הממשלה היתה לדוד מלידה ומבטן ומהריון כי אבותיו היו נשיאים. ר"ל כי נחשון בן עמינדב היה נשיא בני יהודה בימי משה והדור השני לנחשון היה בועז מן השופטי' את ישראל והרביעי לבועז היה דוד. התועלת הרביעי הוא להודיע שהוא ראוי שיקים האדם זכר לאחיו כשמת בלא בנים. ולזה ספר כי אף על פי שלא יבם שלה בן יהודה תמר אשת ער אחיו שמת בלא בנים. הנה קרא שם הבן הראשון שיולד לו ער להשאיר זכר לאחיו. ולזה אמר בני שלה בן יהודה ער וגו' (ד' כ"א). התועלת החמישי הוא להודיע איך הפליג ה' יתברך להשגיח בישראל להשיבם לאמונתו לפי מה שאפשר. וזה כי עם הפליגם לחטוא שמע זעקת בני ראובן וגד וחצי שבט מנשה בעת אשר זעקו אליו במלחמה ויתן עם רב מאד בידם עד שהיה נפש אדם מהשבי מאה אלף (ה' כ"א) כי זה היה ממה שהיה ראוי שיישירם לעבוד את ה' לבדו והם לא לקחו מוסר ובמעט זמן אחר זה גלו מארצם. התועלת הששי הוא לפרסם כי רוב הכהנים הגדולים היו מפנחס ולזה נתן לו ה' יתברך ברית כהנת עולם ופרסם עם זה כי עשרה דורות מזרעו פרנסו כל זמן בית ראשון אשר היו ממלכי יהודה יותר מחמשה עשר דורות וממלכי ישראל היו מעת רחבעם עד עת חזקיה כמו שמונה עשר דורות. ולזה זכר כי עזריה כהן בבית אשר בנה שלמה ויהוצדק שהיה הדור העשירי אחריו הלך בהגלות ה' את יהודה וירושלים ביד נבוכדנצר. התועלת השביעי הוא להודיע כי כשיהיו

שלשה יחד הנה ראוי שיהיה הגדול באמצע והקטן מהם בשמאלו והגדול מהקטן בימינו כי הימין יותר נכבד מהשמאל והאמצע הוא היותר נכבד מהם. וזה מבואר בדברים הטבעים כי הלב הוא באמצע והוא היותר נכבד עם שבזה תועלת שהוא קרוב להם יחד להשפיע להם מהודו ולהדריכם ולהנהיגם והם קרובים לו יחד לשמשו. ולזה ספר כי הימן המשורר אשר מבני הקהתי שהם היותר נכבדים היה באמצע ומימינו היה המשורר אשר מבני גרשון שהיה אחריו בגדולה ומשמאלו היה המשורר אשר מבני מררי שהיה למטה מכלם. התועלת השמיני הוא להודיע כי מעבודת הלוים היה לשרת בשם ה' בשיר כי זה נרמז בתורה ולא נתבאר בה באור רחב. אך בזה הספר ובספר עזרא נתבאר זה תכלית הבאור וזה משלמות התקיעה בחצוצרות שהיו תוקעים הכהנים ונתבאר פה כי עבודת הלוים היתה לשמור משמרת שיהיו שוערים לפתוח הדלתות ביום ולסגרם בלילה ולשמור כל הלילה בארבע רוחות ביהמ"ק ולא ישכבו בלילה השומרים והיו שומרים מבואות הבית שלא יכנסו שם רק הראוים והיו גם כן שומרים כל כלי העבודה וכלי הקדשים וכל כלי הקדש וזאת היא השמירה שרמז אליה בפרשת בהר סיני. התועלת התשיעי הוא להודיע כי בשכר עבודתם נתנו לכהנים וללוים עריהם. ולזה סמך בזה המקום לעבודת הלוים והכהנים זכרון הערים שנתנו ישראל לכהנים וללוים. התועלת העשירי הוא להודיע איך השגיח ה' יתברך בשבט בנימין להרבותם אחרי כלות השבט ההוא בימי פילגש בגבעה שלא נשארו מהם כי אם שש מאות איש מבלי נשים וטף ולא ארכו הימים שהיו מספרם בימי דוד קרוב לששים אלף. התועלת האחד עשר הוא להודיע כי אין ראוי לעשוק לאנשים ואף כי יד העושקים תקיפה. ולזה ספר מה שקרה מהרע לבני אפרים ברדתם לקחת את מקנה אנשי גת מפני היותם בוטחים על עוצם גדולת יוסף שהיה שליט על הארץ וספר כי כבר הרגום אנשי גת. התועלת השנים עשר הוא להודיע שיש שם אות וסימן מעת לקיחת האשה בטוב ההצלחה או בהפכה. ולזה אמרו ז"ל (חולין צ"ה ע"ב) בית תינוק ואשה אף על פי שאין נחש יש סימן וזה דומה קצת למה שאמר נחשתי ויברכני ה' בגללך (בראשית ל' כ"ז). ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף (שם ל"ט ה'). ולזה זכר כי אפרים בא אל אשתו סביב הריגת בניו וילדה לו בן וקרא שמו בריעה כי ברעה היתה בביתו. התועלת השלשה עשר הוא להודיע כי ה' יתברך ישגיח בנרדפים. ולזה זכר שקצת בני אהוד הוציאו אחיהם מגבע והגלו אותם אל מנחת וקצת הגולי' הצליחו מאד בבנים (לעיל ח') ובנו עירו' והצליחו במלחמה להבריח את יושבי גת. התועלת הארבעה עשר הוא להודיע כי ה' יתברך לא יקפח שכר כל בריה ובריה. ולזה ספר כי אף על פי שבחטאי שאול חיוב הכליון לבניו כדי שתסוב

המלוכה לדוד הנה השגיח ה' יתברך ביהונתן לטוב לבבו עם האלהים ועם אנשי' והשגיח במפיבשת בנו להשאיר ממנו זרע עד שמזרעו היה אחד והוא אולם שהרבה בנים ובני בנים מאה וחמשים. התועלת החמשה עשר הוא מה שלמדנו מפני מה שסמך לגלות בבל וכרון השבי' לירושלים והשתדלות' בעבודת בית האלהים בשלום שבפנים שלא היתה הכונה בהגלותם כי אם להיישירם לעבודת ה' יתברך כי רוב השומן הביאם אל הבעיטה. ולזה תמצא כי בתחלת בית שני נעתק ענין יהודה ובנימין אל הטוב בתכלית מה שאפשר וזה מבואר מאד בספר עזרא. התועלת הששה עשר הוא להודיע שהוא ראוי לגמול חסד לאשר גמלוהו היו חיים או מתים. ולזה ספר כי אחרי מות שאול כששמעו אנשי יבש גלעד את אשר עשו הפלשתים לשאול קמו כל איש חיל ונשאו את גופת שאול ואת גופות בניו ויביאום יבשה ויקברו את עצמותיהם תחת האלה ונצטערו צער גדול על מיתתו עד שכבר הפליגו בזה וצמו שבעת ימים:

פרק יא

פסוק א

ויקבצו כל ישראל אל דוד חברונה וגו'. עד ויתחזק שלמה בן דוד על מלכות (לקמן ב' א) ראינו להציע בכאן שאין כונתנו לשוב לבאר בזה הספר מה שכבר בארנוהו בספר שמואל ומלכים ולא לשוב ולמנות תועלותיהם אך מה שנתחדש בזה הספר לבד או שנשתנה בו הלשון או הענין נבאר ונסיר הספק אם תראה בו סתירה לפי מה שנזכר בספר שמואל או מלכים:

פסוק ה

ויאמרו יושבי יבוס לדוד לא תבוא הנה. כבר באר בספר שמואל (ב' ה' הו' וגו') שהסבה בזה היא שאם לא יסיר את העורים ואת הפסחים לא יוכל לבוא שם וכבר בארנו בבאורנו לספר שמואל הסבה בזה שכבר היו שם תמונות עורים ופסחים עם דמות מקלות גדולים מברזל בידם והמים העוברים בצנור מניעים המקלות ההם תמיד באופן שלא יוכל להכנס אדם שם. ולזה היה הדרך בהשבתתם הנגיעה בצנור אשר באים בו המים להניע זאת התנועה והנה קצר בספר שמואל מלהזכיר מה יתן דוד לכל מכה יבוסי בראשונה ויגע בצנור. ובזה המקום באר שהוא יהיה לראש ולשר ושכבר עלה בראשונה יואב להכות היבוסי. ולזה היה לראש. ר"ל שהיה שר צבא:

פסוק ז

וישב דוד במצד. רצה לומר במצודה והוא המגדל החזק שהיה בה (ח) מן המלוא ועד הסביב הנה המלוא היה המקום שהיה רחוב סביב עיר ציון להאסף שם העם ורצה שמן המלוא ולפנים בנה דוד עירו סביב אל המצודה אשר היה יושב בה:

ויואב יחיה את שאר העיר. זה לא נזכר בספר שמואל והרצון בו שכבר חיה את שאר העיר שהיו יושבים בו היבוסים אך אשר במצודת ציון המית לבדם. והנה השאר היו בברית את ישראל והיו להם למס. ולזה תמצא כי היבוסי היה יושב בירושלים אצל סוף ימי דוד:

פסוק י

המתחזקי' עמו במלכותו עם כל ישראל. ידמה שזה היה בימי איש בשת כי מפני גבורתם התחילו להלחם מלחמות דוד והצליחו כיד אלהיו טובה עליו וקצתם היו עמו בהיותו בורח מפני שאול להיותם משערים כי הוא ימלוך על ישראל:

פסוק יא

ישבעם בן חכמוני. הנה בספר מלכים (צ"ל ש"ב כ"ג ח') קראו יושב בשבת תחכמוני והרצון כמו שאמר פה הוא כי לרוב גבורתו ישוב כאלו הוא עם ומפני חכמתו גם כן. ולזה קראו בן חכמוני כי הוא היה מתנהג בגבורתו בחכמה. והנה בספר שמואל קראו עדינו העצני ושם אמר על שמונה מאות חלל בפעם אחת. ובזה המקום אמר הוא עורר את חניתו על שלש מאות חלל בפעם אחת ואין ראוי שנתיר זה הספק בשנאמר שפעם אחת עורר את חניתו על שמונה מאות חלל ופעם אחרת קרה לו שעורר את חניתו על שלש מאות חלל. וזה מפני שהוא היה מספק גבורתו וראוי שיספר תכלית מה שהיה יכול עליו. ולזה היה ראוי שיתארהו שהוא היה עורר את חניתו על שמונה מאות חלל בפעם אחת. וזה ממה שאינו צריך באור למעיין בדברינו. והנה בחיי הספק בזה חזק אצלי. והנראה לי בהתר זה הספק הוא שבכל כלי מלחמתו קרה לו שהרג שמונה מאות בפעם אחת ואולם בחניתו לבדו קרה לו שהמית שלש מאות. ולזה תמצא שלא אמר בספר שמואל עורר את חניתו. אבל אמר על שמונה מאות חלל בפעם אחת:

פסוק יב

ואחריו אלעזר בן דודו האחוחי. הנה קצר בזה המקום מלספר הגבורה שעשה להשענו על מה שנזכר מזה בספר שמואל וזכר הגבורה שעשה שמה בן אגא הררי ולא זכרו אבל זכר הגבורה ההיא בלשון רבים. ולזה ידמה שכבר היה שם עם שמה אלעזר וידמה שבזה הענין נכללו שתי הגבורות הנזכרות שם לאלעזר ולשמה. אבל שמה עמד בתוך

החלקה להציל החלקה והכה הפלשתים אשר שם ואלעזר הכה הפלשתים הנאספים שם למלחמה. ובזה האופן עזרו שניהם בהצלת החלקה:

פסוק טז

ונציב פלשתים. בשמואל כתוב וחית פלשתים וזה לאות כי הרצון בו מחנה פלשתים. ונציב פלשתים הוא המושל אשר שמו שם פלשתים והיה בלתי אפשר ללכת לבור בית לחם אשר בשער אם לא ילכו שם דרך עמק רפאים שהיה שם מחנה פלשתים:

פסוק כא

מן השלשה בשנים נכבד ויהי להם לשר. ובספר שמואל כתוב מן השלשה הכי נכבד ויהי להם לשר והכל אחד כי הוא היה מהשלשה והיה לכבד מהשנים הנשארים ולהם היה לשר והם השלשה שהיו על השלשים אך עד השלשה גבורים הנזכרים בראשונה לא בא כמו שבארנו בס' שמואל:

פסוק כו

וגבורי החילים עשהאל אחי יואב וגו'. הנה כבר נזכרו בשמות אחרים בספר שמואל קצת הגבורים הנזכרים פה ונזכרו בזה המקום גבורים אחרים לא נזכרו בספר שמואל והם נזכרים כלם אחר אוריה החתי:

פסוק מב

ועליו שלשים. ר"ל ואצלו שלשים וידמה שלא זכרם כלם כי הנזכרים אחר זה אינם כי אם ארבעה עשר:

פרק יב

פסוק א

ואלה הבאים אל דוד לציקלג וגו'. הנה דוד ברח לשדה פלשתים אל אכיש להמלט משאול ונתן לו אכיש ציקלג כמו שנזכר בספר שמואל (א' כ"ז ו') ושם באו לו מבנימין אלו הגבורים וזה מורה על הצלחת דוד וחוזק השגחת ה' יתברך בו:

פסוק ד

וישמעיה הגבעוני גבור בשלשים ועל השלשים. ר"ל בשלשים הגבורים הנזכרים בראשונה שהם נזכרים גם כן בספר שמואל ואמר שהוא היה נחשב בגבורה לאחד מהם ויותר:

פסוק ט
ומן הגדי נבדלו אל דויד למצד מדברה וגו'. ר"ל בהיותו מסתתר במצודות במדבר מעון בערבה אל ימין הישימון כי שם הסתתר כמו שנזכר בספר שמואל (א' כ"ג כ"ד) וזה היה קודם לכתו לצקלג:

פסוק טו
אחד למאה הקטן והגדול לאלף. זה גם כן הורה בהצלחת דוד כי אלו שהיו ראשי הצבא קצתם היו שרי אלפים והקטנים מהם היו שרי מאות ועם כל זה הסכימו ללכת אל דוד להסתתר עמו להיות לו לעזר ולהועיל:

פסוק טז
והוא ממלא על כל גדותיו. אז היה הירדן גדול מאד והיה ממלא ועובר על כל שפתיו אשר למזרח ולמערב כי לשתי אלו הפאות היו שפתיו כי עברו האחד היה לפאת מזרח ועברו השני לפאת מערב ולזה אמר מעבר הירדן מזרחה (יהושע י"ג ה'):
ויבריחו את כל העמקים למזרח ולמערב. ר"ל שכל המקומות שהיו עמוקים בנהר ההוא שמו בהם בריחים לעבור עליהם וזה עשו במה שהיה מהעמקים לפאת מזרח ובמה שהיה מהם לפאת מערב כי לרוב רוחב הנהר לא היו יכולים לשים בו בריחים משפתו האחת לשנית אך נשאו עמהם בריחים ובמקום שהיו המים עמוקים מאד שמו בעמק ההוא בריח היו ראשיו לפאת מזרח ומערב וכן עשו עד כלות כל העמקים:

פסוק יט
לך דוד וגו'. ר"ל לך אנחנו והננו באנו להיות עמך שלום שלום מצדנו אל הרחוקים ואל הקרובים שהם לך ושלום גם כן מצדנו לעוזריך לפי שאנחנו רואים כי עזרך אלהיך וידו הטובה עליך:

פסוק כ
וממנשה נפלו על דוד וגו'. כבר נזכר בספר שמואל (א' כ"ט) כי אכיש מלך גת הביא דוד עמו להלחם עם שאול וסרני פלשתים לא הסכימו בזה כי אמרו שדוד יתרצה אל אדניו שאול בראשי האנשים ההם ואמר בזה המקום כי כאשר שלחוהו סרני פלשתים והיה שב אל ציקלג אז נפלו עליו גבורים ממנשה והמה עזרו לדוד לרדוף אחרי הגדוד ששרפו ציקלג באש ושבו נשי דוד ואנשיו וטפיהם. והנה רדף דוד אחריהם והשיגם כמו שכתוב בספר שמואל [ל'] והשיב את כל השבי ושלל רב הביא:

פסוק כד
להסב מלכות שאול אליו כפי ה'. ר"ל כאשר דבר ה' ביד עבדו שמואל:

פסוק כח
ויהוידע הנגיד לאהרן. ידמה שאז היה יהוידע כהן גדול כי אביתר היה עם דוד:

פסוק כט
וצדוק נער גבור חיל וגו'. הוא צדוק שהיה כהן גדול עם אביתר:

פסוק ל
ומן בני בנימין אחי שאול. אמר זה לפי שהוא היה משבטם:
ועד הנה מרביתם שומרים משמרת בית שאול. ר"ל כי רוב אלו שבאו להמליך את דוד היו רובם עד הנה ממונים לשמור משמרת מלכות שאול ועם כל זה באו ברצון להמליך את דוד:

פסוק לג
יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל. ידמה שאלו היו חכמים ונבונים ואנשי עצה ובעת ועת ידעו לתת עצה נבונה מה ראוי שיעשה ישראל בעת ההיא לפי הדברים אשר יקרו אז אשר בהם קצת עדות על העתיד לבא והנה אלו כלם הסכימו להמליך את דוד:

פסוק לד
ולעדר בלא לב ולב. ולעדור עדר וחיל והנה המשיל הצבא לעדר שיש להם רועה ינהיגם באשר ירצה. וכן עדרי מערכה (פסוק ל"ח) הרצון בו עורכי מערכה:

פרק יג

פסוק ב
אם עליכם טוב ומן ה' אלהינו. ר"ל אם יהיה הדבר מוסכם גם כן מאת ה' יתברך:
נפרצה נשלחה. ר"ל נרבה שלוחים ונשלח בעבור אחינו הנשארים ואמר להרבות שלוחים כדי שיבאו כלם במהרה:

פסוק ה
ויקהל דוד את כל ישראל מן שיחור מצרים. הנה לפי מה שנזכר בספר שמואל ב' (י' א') ידמה שלא היה שם כי אם עם יהודה ושלשים אלף בחור מישראל ולזה ידמה שיאמר בזה שכבר הקהיל הנבחרים שבהם והראשים והיו שלשים אלך בחור זולתי שבט יהודה ויהיה הרצון באמרו נשלחה על אחינו הנשארים מהשרים והראשים כי עמם היה מדבר שנאמר ויועץ דוד עם שרי האלפים והמאות לכל נגיד:

פסוק ח
משחקים לפני האלהים. ר"ל שמחים לפני האלהים:

פרק יד

פסוק ד
ואלה שמות הילודים וגו'. הנה מנה בזה הספר מבני דוד שנים יותר ממה שנמנה מהם בספר שמואל והם אלפלט ונגה:

פסוק ח
וישמע דוד ויצא לפניהם. ובספר שמואל כתוב (ש"ב ה') וישמע דוד וירד אל המצודה והבל אחד כי הוא ירד אל המצודה אשר אצלה היו הפלשתים:

פסוק ט
ויפשטו. בספר שמואל וינטשו והכל ענין אחד:

פסוק יד
לא תעלה אחריהם וגו'. ובספר שמואל כתוב לא תעלה הסב אל אחריהם ממול בכאים והנה הרצון בזה לא תעלה להלחם עמהם שיהיו פניך כנגד פניהם כמשפט הבאים להלחם כי יראו אותם בבואך ונשמרו ממך אך אחריהם הסב. ר"ל שתסב סביב מחניהם בדרך שתבוא להם מעליהם ותבוא להם ממול הבכאים כי אז לא ירגישו בך ותכם כרצונך וזה יהיה כשמעך בראשי הבכאים כמו קול צעדה כי אז יחשבו פלשתים בבואך כי קול הצעדה אשר בראשי הבכאים הוא ולא יהיו נשמרים ממך:

פרק טו

פסוק א
ויכן מקום לארון האלהים ויט לו אהל. הוא האהל שהכין לתת שם את ארון האלהים:

פסוק ב
לא לשאת את ארון האלהים כי אם הלוים. זה כתוב בתורה בעבודת בני קהת כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו:

פסוק ח
לבני אליצפן. הוא מבני קהת ונקרא שמו אלצפן בפרשת וארא וגם חברון ועזיאל הם מבני קהת והנה היו רבים מבני קהת כי הם לבדם ישאו הארון:

פסוק יב
אל הכינותי לו. ר"ל אל המקום אשר הכנותי לו:

פסוק יג
כי למבראשונה לא אתם פרץ ה' אלהינו בנו. ר"ל מפני כי בראשונה לא נשאתם אתם ארון ה' פרץ אלהינו בנו והוא מה שמת עזא כי אחז בארון לפי שלא דרשנוהו כמשפט כי משפט התורה הוא שישאו הלוים את הארון בכתף:

פסוק טו
במוטות עליהם. הנה היו מוטות על כתפם יונחו בם בדי הארון ונשא בם:

פסוק טז
ומצלתים. (צנב"ש בלע"ז) והם רקועים מנחשת יקשקשו זה בזה כשיכו בתוף אשר הם קבועים בה:

פסוק יז
הימן אסף ואיתן. הם המשוררים הנזכרים במה שקדם והנה היה הימן מבני קהת ואסף מבני גרשום והיו משוררים במצלתים נחשת להשמיע הקול למרחוק כמו שנזכר אחר זה:

פסוק יח
ועמהם אחיהם המשנים. ר"ל השנים להם והם השוערים:

פסוק כ
בנבלים על עלמות. אחשוב שהם (אורגנא"ש בלע"ז) והנה הנבלים הם כדמות נודות יבוא מהם הרוח לקנים החלולים אשר בהם ויוציאו השיריות הנעימות. והנה קראם עלמות להיותם נסתרות ונעלמות:

פסוק כא
בכנרות על השמינית. אחשוב שהוא כלי זמר יש בו שמנה יתרים הנקרא (גיטאר"א לטינ"א בלע"ז) ומזה המין הנקרא (לאו"ט בלע"ז) והוא עוגב בלשון הקדש כי יש לו בדמות עגבו':

פסוק כב
וכנניהו שר הלוים במשא. ר"ל הוא היה השר והנגיד בשיר אשר בדבור להודות בו השם יתברך ולהללו והנה היתה סבת היותו שר במשא כי מבין הוא וזה השיר אין ראוי שיאמר כי אם מפי המבינים:

פסוק כג
וברכיה ואלקנה שוערים לארין. ר"ל כי לכבוד ה' יתברך שמם דוד שומרי' שער האהל ששם שמו הארון בעיר דוד והנה:

פסוק כד

הכהני'. היו מחצצדים בחצוצרות וזה היה מהשלמת השמחה והנה התקיעה בחצוצרות לא תהיה כי אם על ידי הכהנים כמו שנתבאר בתודה ואולם השיר בכלי זמר ובפה יהיה על יד הלוים:

ועובד אדום ויהיה שוערים לארון. ר"ל כי בעת היות הארון בבית עובד אדום היו אלו שוערים:

פסוק כו

ויהי בעזור האלהים את הלוים נשאי ארון ברית ה'. אמר תמורת זה בספר שמואל (ב' ו' י"ג) ויהי כי צעדו נשאי ארון ה' ששם צעדים כי אז נתבאר שעזרם ה' יתברך כשלא קרה להם מקרה רע בזה ושם אמר ויזבח שור ומריא ובזה המקום אמר שבעה פרים ושבעה אילים והכל אחד אלא שכבר באר זה יותר בזה המקום:

פסוק כז

ודוד מכרבל במעיל בוץ. ר"ל שהיה על ראשו דמות כובע מפה והיה דבק למעיל בד שהיה לבוש כחוק המתנאה לכבוד ה' יתברך:

והכנניה השר המשא. ר"ל השר שר המשא:

ועל דוד אפוד בד. ר"ל שדוד היה חגור אפוד בד ולא השלים בזה המקום זכירת דברי מיכל לדוד ודברי דוד לה להשענו על מה שנזכר מזה בספר שמואל:

פרק טז

פסוק ד

ויתן לפני ארון ה' מן הלוים משרתים וגו'. זכר בזה המקום כי אף על פי שלא היתה העבודה נעשית במקום שהכין דוד לשים שם ארון ה' הנה לכבוד ה' יתברך שם שם לוים וכהנים והיו הכהנים מחצצרים בחצוצרות והלוים משוררים בפה ובכלי זמר והנה במה שנזכר במה שקדם היה הימן הראש ועתה יסד דוד שיהיה אסף הראש להשמיע במצלתים במקום אשר שם בו הארון והיה הימן הראש בבמה הגדולה אשר בגבעון ששם היתה העבודה כמו שנזכר אחר זה. והנה זכר בזה המקום לשון שיר ההודאה שהיו מודים לה':

פסוק ח

הודו לה' קראו בשמו וגו'. הודו לה' מה שעשה מן החסדים והאמת לנו קראו וספרו על הנפלאות והטובות בשמו להודיע כי מאתו נהיו לנו על דרך ההשגחה הפרטית

הודיעו בעמים מעשיו שעשה עמנו לפליא. שבחו לו בשירים ובזמירות ודברו בספורי כל נפלאותיו כדי שיתפרסמו לכל ויתישרו לאמונתו:

פסוק י

התהללו. אתם זרע קדש בשם קדשו שנקרא עליכם ובהשגחתו שדבקה בכם ישמח לב כל מבקשי ה' כי יתבאר להם מזה כי מבקשיו לא יכשלו אך יכונו מחשבותיהם וישלמו:

פסוק יא

דרשו ה'. שתדבק השגחתו בכם ודרשו עוזו והוא העוז שיש לו לשנות סדר טבע המציאות וזה תשיגו אם תבקשו פניו תמיד שתדבקו בו: (יב טו) זכרו ויישיר אתכם להאמין זה שתזכרו אתם זרע ישראל עבדו בני יעקב שהם בחירי ה' יתברך נפלאותיו אשר עשה ומופתיו שהיו משפטי פיו. ר"ל שהודיע אותם קודם בואם כמו הענין במכות מצרים כי זה ממה שיורה שלא היה זה הענין מקרה קרה להם אך היו מופתים עשאם ה' יתברך בכונה ורצון. הוא ה' אלהינו מנהיגנו המשגיח בנו אשר משפטיו הם בכל הארץ כי הכל עלול מחכמתו וגם גבורתו שלטת בכל הארץ לעשות כל אשר יחפץ על גוי ועל אדם יחד: (טו כ) זכרו. דבר בריתו אשר הוא קים לעולם בינו ובין האבות הקדושים והדבר אשר צוה לדורות רבים רבוי נפלא לא יכלה והנה זאת הברית היא שכרת את אברהם בהר המוריה ונשבע ה' יתברך ליצחק והעמיד אותה ה' יתברך ליעקב לחק ולברית עולם שלא יסור ואמר זה כי כבר התבאר מדברי תורה שאי אפשר שיקרה בעת מהעתים שיכלה זרע יעקב ולא אחד מהשבטים. כמו שבארנו בבאורנו לדברי התורה ואמר כי זה הדבר מירושת הארץ צוה ה' יתברך לאלף דור כי ה' יתברך לא רצה לתת לישראל כל הארץ אשר נשבע לאבות בימי משה ויהושע אבל המתין להם ירושת שלש אומות הנשארות עד ביאת הגואל כדי שלא יסור מהם זה הטוב אחר זה כי אז תהיה המלכות לישראל לעולמי עד כמו שנתבאר מדברי דניאל. ולעוצם אורך זה הזמן אמר שהוא לאלף דור על דרך ההפלגה והגזמה. והנה זה הברית היה לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם בהיותכם מתי מספר והייתם מעט במספר וגרים בארץ אני מבטיח אתכם זה כי לזרעכם אתן את הארץ:

פסוק כ

והתהלכו. והנה התהלכו האבות מגוי אל גוי בארץ כנען וממלכה אל עם אחר כמו שקרה לאברהם כאשר היה רעב בארץ וליצחק ובכלל כשנעתקו ממקום למקום שם:

פסוק כא
לא הניח. ה' יתברך איש שיעשקם והוכיח בעבורם מלכים כי נגע ה' את פרעה ואת ביתו נגעים גדולים על דבר שרי אשת אברם וכן הענין באבימלך והנה אבימלך כשגרש יצחק ממלכותו לא עשקו והוצרך אחר כן לכרות ברית עמו וכן היה הענין בלבן עם יעקב שלא הניח ה' יתברך ללבן לעשק את יעקב כי היה ה' יתברך מזהיר כלם על דרך משל ואמר:

פסוק כב
אל תגעו במשיחי. שהם האבות שבחרתי בהם:
ובנביאי אל תרעו. כי כל האבות היו נביאים כמו שנתבאר בתורה:

פסוק כג
שבחו לה' כל עם הארץ ספרו ישועתו. שהיא תמיד מיום אל יום או ירצה בזה בשרו קצתכם לקצת הישועה שעשה ביום האחד ליום השני כי נפלאותיו וישועותיו הן תמידיות ובכל יום יושפעו ממנו כי תמיד הוא מחיה את הכל ומעמיד אותם על מה שלהם מהמציאות:

פסוק כד
ספרו בגוים. כבוד ה' יתברך ר"ל כאשר יעד בחדוש מופת מה ונתחדש כדבריו כי זה מישור האנשים לתת לו כבוד ולהודות על עוצם מעלתו מצד עוצם הנפלאות שיראו שם מתחדשות ממנו:

פסוק כה
כי ה'. ית' הוא גדול ומהולל ונורא יותר מכל השכלים הנפרדים כי מה שיש להם מהכח אינו להם מעצמם כי אם מה' יתברך ואין להם גם כח כי אם לעשות מה שסדר להם ה' יתברך מהפעלות ואולם ה' יתברך שליט בכל אשר יחפץ והנה אפשר שכלל עם זה במלת אלהים אלהי העמים ואם לא יהיה כן הנה יהיה הרצון באמרו (כו) כי כל אלהי העמים אלילים. הנה כל אלהי העמים אלילים או יהיה שב אמרו כל אלהי העמים אלילים אל מה שאשר ספרו בגוים את כבודו כאילו יאמר כי הם מפני זה יתישרו בקלות לאמונת ה' ית' לפי שמה שהם עובדים הם אלילים מעשי ידי אדם ואולם ה' יתברך לא די שלא נעשה ביד אדם אבל הוא עשה השמים אשר פועלים קצת בהויות האדם ובזולתו. ולזה תמצא בנבוכדנצר ובדריוש כי תכף שראו מופתי ה' יתברך אמרו שאין אלוה שיוכל להציל כמוהו כמו שנזכר בספר דניאל. והנה לא הסכמנו לפרש ונורא הוא על כל אלילים שיהיה נורא על כל האלילים כי אין בזה שבח לה' יתברך:

פסוק כז

הוד והדר לפניו. כי מעשיו הם בתכלית היופי וההדר וזה מבואר למי שעיין בנמצאות הטבעיות עז וחדוה תמצא במדרגת ה' יתברך כי לו לבדו העוז לעשות כל אשר יחפוץ ואפילו לשנות סדר המציאות ולו לבדו תכלית השמחה כי השמחה הנפלאה היא בהשגות הרוחניות וזה מבואר מאד כי אנחנו נשמח יותר לאין שיעור בדבר עיוני כשהשגנו אותו ממה שנשמח בהשגות החומריות ובהיות הענין כן הנה יתבאר שתכלית השמחה היא אצל ה' יתברך כי כל מה שתהיה ההשגה יותר נכבדת תהיה השמחה בו יותר ולהיות השגת ה' יתברך יותר נכבדת לאין שעור מהשגת זולתו (כמו שבארנו בחמישי מספר מלחמות ה' ובראשון ממנו). הנה התבאר שהשמחה האמיתית היא במקומו. ולזה אמרו בברכות החתן שהשמחה במעונו להעיר שאלו השמחות הגופיות אינן ממה שראוי שישמה האדם בהן אבל השמחה האמיתית היא במדרגת ה' ית' ולזה ישתדל כל אדם להשיג אותו לפי כחו וכפי שעוד השגתו ישיג מהשמחה:

פסוק כח

תנו לה'. משפחות עמים כבוד ועז כי לו לבדו התפאר לעשות אשר ירצה והוא לבד שליט בזה ולזה אין ראוי שתאמינו שיהיה לזולתו כבוד ועז:

פסוק כט

תנו לה'. כבוד שמו במה שיתפרסם לכם מפעלותיו הנפלאו' שאו מנחה דורון לכבוד ה' ובאו לפניו והשתחוו לו במקום הדרת קדשו והוא בית המקדש כי שם היה דבר קדשו בתכלית מן ההדור והיופי והוא מעיר מאד על נפלאות פעלות ה' יתברך. וזה היה קצת בימי החשמונים אך בימי המלך המשיח יהיה זה בשלמות לפי מה שיתבאר מדברי נביאים:

פסוק ל

יירא מלפניו. כל עם הארץ מצד עוצם נפלאותיו שיראו אף תכון תבל באמונתו ולא תמוט ממנה לעולם כי אז יהפך ה' יתברך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד ואחר שתתפשט האמונה האמיתית בכל העולם לא ימצא לה מדחה בעת מהעתים:

פסוק לא

ישמחו. ואמר על צד המשל כי אז ישמחו השמים ותגל הארץ במה שנעשה בה מהויות המין האנושי מפני היות מגיע אז התכלית אשר בעבורו היתה בריאת האדם וכאלו קודם זה ידאגו השמים והארץ בהעשות באמצעותם בריאות לא יגיע מהם התכלית אשר כוון

בהם ולזה היו פעולותיהם מזה הצד כאלו הם לריק ולבטלה ויאמרו בגוים ה' מלך. כי אז יכירו כלם מלכותו וממשלתו:

פסוק לב

הים. ואמר על צד המשל כי גם הים ומלואו והם הבריאות אשר בו שנבראו לעבודת האדם ועשבי השדה ועצי היער כלם ישמחו ויריעו כלם לשבח ה' יתברך כאשר יבא לשפוט הארץ ולהראות לגוים נפלאותיו וגבורותיו כי אז יכירוהו כלם והנה חתם דוד המאמר ואמר (לד) הודו לה'. כי הוא טוב ולא יושפעו ממנו כי אם טובות והרעות כשיושפעו ממנו הנה זה במקרה ויהיה השפע ממנו מצד מה שהם טובות. והנה חסדו הוא נמשך לעולם. ר"ל מה שיטיב על צד ההשגחה כמו שזכרנו מענין ברית האבות וגם מה שהשגיח על צד ההשגחה הכוללת ימצא בו חסד תמידי לא ישוער:

פסוק לה

הושיענו. ואחר בזה המקום מתנבא על העת שיהיו ישראל בגלות אמרו הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים כדי שנודה לשם קדשך ונשתבח בתהלתך כשתשים העם הדבקים בך על נחלתם כמו שיעדת בדברי התורה ואחר זה על ידי עבדיך הנביאים ואחר השיר הזה היו אומרים הלוים (לו) ברוך ה'. אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמרו כל העם אמן והיו מהללים לה' וידמה שמם שהיו עונים העם הוא כמו שזכרנו בספר עזרא (נחמיה ט' ה') שכבר היו אומרים ברוך ה' אלהינו מן העולם ועד העולם וברוך שם כבודו ומרומם על כל ברכה ותהלה. ואמר אחר זה כי כבר:

פסוק לז

עזב שם דוד אסף ואחיו לשרת לפני הארון תמיד בשיר דבר יום ביומו:

פסוק לח

והנה עובד אדום ואחיו היו ששים ושמונה והנה עובד אדום וחסה בן ידותון שם אותה דוד שוערים באהל אשר שם שם דוד ארון ה'. והפסיק המאמר ואמר:

פסוק לט

כי צדוק הכהן ואחיו הכהנים סדר דוד שיהיו לפני משכן ה' בבמה הגדולה אשר בגבעון:

פסוק מ

שהיה שם מזבח הנחשת שעשה משה להקריב שם הקרבנות ולהקטיר הקטורת ושאר העבודות אשר נזכרו בתורה:

פסוק מא
והנה עם אסף ואחיו הנזכרים למעלה היו הימן וידותון ושאר הברורים לדבר השיר אשר נתפרשו בשמות במה שקדם להודות לה' כי לעולם חסדו וידמה שהימן וידותון היו משוררים בפה ועמהם היו כלי הזמר ובני ידותון היו לשער כמו שנזכר בסמוך לזה במה שקדם:

פרק יז

פסוק א
ויהי כי ישב המלך בביתו וגו'. עד ומברך לעולם (סוף קפיטל). כבר בארנו כל זה בספר שמואל ולזה לא נבאר בזה המקום אלא מעט שנשתנה הלשון בו:

פסוק ד
לא אתה תבנה לי הבית וגו'. ובספר שמואל כתוב האתה תבנה לי וגו' והכל ענין אחד:

פסוק ט
לבלותו. ובספר שמואל כתוב לענותו והנה התר זה הספק הוא כי כמו זה היעוד המתמיד הוא תנאי כמו שבארנו בפרשת וישלח יעקב ולזה היה בזה היעוד תנאי שאם ישמרו בני ישראל דרך ה' והמלך שיהיה עליהם הנה ימשך להם הטוב שזכר שלא יוסיפו בני עולה לענותו כמו שענו אותו בימי השופטים כמו שנזכר בספר שופטים אך כשיחטאו לא יתקיים להם זה הברית ולא ישאר להם מהברית כי אם מה שהיה להם מפני האבות והוא שלא יכלו אותם האויבים וזה היה תקון שתקנו בזה היעוד המחברים זה הספר ברוח הקדש ועל כל פנים הנה לא יתישב זה היעוד לפי הלשון הנזכר בזה המקום לא בשיהיה זה היעוד שב לעת בוא הגואל כי ישיב ה' יתברך זה המקום לישראל על יד המלך שיצא מגזע ישי ויצא משרשיו:

פסוק י
והכנעתי את כל אויביך. ובספר שמואל כתוב והניחותי לך מכל אויביך והכל ענין אחד:

פסוק יד
והעמדתיהו בביתי ובמלכותי עד העולם. ובספר שמואל כתוב ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם והכל ענין אחד כי הרצון בו שזה יהיה מזרע שלמה כי כבר אמר וחסדי לא יסור ממנו:

פסוק יז
וראיתני כתור האדם המעלה. ר"ל כתאר האדם שהוא איש המעלה באופן שתמשך ממנו זאת ההשגחה הנפלאה לזרעו כדרך שלא תסור ממנו לעולם המלכות והנה בספר שמואל כתוב וזאת תורת האדם אדני אלהים. ר"ל שזה היעוד שיעדת לי מהטוב שימשך אל האדם השלם והוא אשר שם כל מגמתו בצד אשר הוא בו אדם והם המעלות האנושיות כי לאיש כזה יתכן שתמשך כמו זאת ההשגחה הנפלאה:

פסוק יח
מה יוסיף עוד דוד אליך לכבוד את עבדך. ובספר שמואל כתוב ומה יוסיף דוד עוד לדבר אליך והכונה אחת חכי הרצון בו מה יוסיף עוד לדבר אליך לבקש ממך שתוסיף לו כבוד:

פסוק כז
ועתה הואלת לברך את בית עבדך. ובספר שמואל כתוב ועתה הואל וברך את בית עבדך והכונה אחת כי הואל הוא מקור לא צווי וכן וברך ולזה הוא מבואר שכבר יתקיים זה כי אתה ה' דברת ודברך יתקיים בלי ספק:

פרק יח

פסוק א
ויהי אחרי כן. ויך דוד את פלשתים וגו' עד להושיע את בני עמון עוד (סוף קפיטל י"ט):
ויקח את גת ובנותיה. ובספר שמואל (א' ח') כתוב ויקח דוד את מתג האמה וזה יורה כי שם המחוז שהיה כולל גת ובנותיה היה נקרא מתג האמה:

פסוק ב
ויך את מואב. ובספר שמואל יבאר שעור ההכאה והוא שכבר מדדם בחבל ומדד שני חבלים להמית וחבל אחד להחיות:

פסוק ד
וילכוד דוד ממנו אלף רכב ושבעת אלפים פרשים. והנה בספר שמואל כתוב אלף ושבע מאות פרשים וידמה שיאמר בזה כי בפעם אחת לקח ממנו אלף ושבע מאות פרשים ואחר כן כשבא לערי הדרעזר לקח המספר הנשאר מהפרשים:

פסוק ח
ומטבחת ומכון ערי הדרעזר. כבר אמר תמורת זה בספר (ש"ב ח' ח') ומבטח ומברתי והנה היו לאלו העירות שני שמות והנה באר בזה המקום כי מהנחשת ההוא עשה שלמה

ים הנחשבת ועמודי הנחשת שהיה שם האחד יכין ושם השני בועז ושאר כלי הנחשבת כמו המכונות והכיורות ושאר מה שהיה שם מהכלים מנחשת:

פסוק י
רישלח את הדורם בנו. והנה נקרא שמו בספר שמואל יורם:

פסוק יא
מאדום וממואב. והנה בספר שמואל אמר מארם והנה קצר זכרון ארם בזה המקום:

פסוק טז
ושושא סופר. ובספר שמואל כתוב ושריא והנה היו ו שני שמות:

פסוק יז
ובניהו בן יהוידע על הכרתי והפלתי. ובספר שמואל כתוב ובניהו בן יהוידע והכרתי והפלתי והכונה בזה אחת כי הוא היה על שתי המשפחות האלו שהיו מהם סנהדרין:
ובני דוד הראשונים ליד המלך. בספר שמואל כתוב ובני דוד כהנים היו והכונה אחת כי הם היו הראשונים אשר נתן להם המלך שררה שיהיה להם יד המלך וכחו והנה הרצון בכהנים שרים כמו שבארנו שם:

פרק יט

פסוק ד
עד המפשעה. ובספר שמואל (ב' י') עד שתותיהם והכונה אחת והנה הרצון במפשעה העגבות שבהם הפרק אשר בו תהיה תנועת האדם בלכתו ופסיעתו:

פסוק ט
והמלכים אשר באו לבדם בשדה. כבר באר בספר שמואל כי אלו המלכים היו איש טוב ומעכה והנה עשו זה על צד התחבולה כדי שתהיה המלחמה לישראל פנים ואחור:

פסוק טז
ושופך. ובספר שמואל קרא שמו שובך והנה היו לו שני שמות:

פסוק יח
שבעת אלפים רכב. ובספר שמואל כתוב שבע מאות רכב ושם כתוב וארבעים אלף פרשים ובספר זה כתוב וארבעים אלף אי רגלי ואפשר שנאמר שכבר יותר זה הספק כשנאמר שכבר רצה באמרו שהרג שבעת אלפים רכב שכבר הרג הפרשים אשר בשבעת אלפים רכב וידמה שהם היו ארבעים אלף ולא הרג מהרכב כי אם שבע מאות והנה זכר בזה המקום שהרג ארבעים אלף איש רגלי והשמיט זכרו בספר שמואל:

פרק כ

פסוק א
ויך יואב את רבה ויהרסה. כבר נתבאר (בספר שמואל ב' י"ב כ"ז) שכבר שלח יואב לדוד שהוא לכד את עיר המים שיבא דוד עם יתר העם ללכוד העיר כדי שלא יהיה נקרא שם יואב בכבוש העיר הזאת:

פסוק ג
וישר במגרה. אחשוב שהרצון בו שכבד גרר אותם במגרה לחתוך אותם באכזריות ויהיה וישר מענין משר (ישעיה י' ט"ו) שהוא מגרה ואף על פי שהם שני שרשים הנה ענינם אחד:
ובמגרות. הנה כתוב תמורת זה בספר שמואל ובמגזרות הברזל וידמה שתהיה הכונה אחת ולולא זה כבר יהיה אמרו ובמגרות מותר כי כבר אמר וישר במגרה:

פסוק ד
ותעמד מלחמה בגזר. ובספר (שמואל ב' כ"א י"ח) כתוב בנוב וידמה שיהיה לעיר ההיא שני שמות או היו נוב וגזר סמוכים לזה לזה:
את ספי מילידי הרפא. ובספר שמואל כתוב את סף והנה היו לו שני שמות:

פסוק ח
אל נולדו. הוא מורכב מבנין פועל ונפעל והרצון בו יולדו או נולדו:

פרק כא

פסוק א
ויעמד שטן על ישראל. בספר (שמואל ב' כ"ד א') כתוב ויוסף את ה' לחרות בישראל והענין אחד:

פסוק ג
ויאמר יואב יוסף ה' על עמו כהם וגו'. הנה כבר השמיט מזה המאמר בספר שמואל (ב' כ"ד ט') זכר כי ישראל היה שמונ' מאו' אלף איש שולף חרב ויהודה חמש מאות אלף איש והנה זכר בזה הספר במה שיבא יואב בן צרויה החל ולא כלה ויהי בזאת קצף גדול בישראל ולא עלה המספר כמספר דברי הימים למלך דוד. ולזה ידמה שנאמר. והוא דרך להתיר הרבה מאלו הספקות כי בספר דברי הימים למלך דוד נכתב לפי מה שאמר לו

יואב והוא הוסיף על המספר אך המספר שמצא נכתב בס' שמואל כאשר היה לו כאשר הגיד המספר למלך:

פסוק ז
ויך את ישראל. ר"ל אחר שבחר דוד שיפול ביד ה':

פסוק יב
אם שלש שנים רעב. ובספר שמואל כתוב אם שבע שנים רעב ולא אשער איך יותר זה הספק אם לא בשנאמר שספרה זאת הנבואה כן בספר דברי הימים למלך דוד וספרה לפי מה שהוא בספר שמואל:

פסוק טז
וירא את מלאך ה' עומד וגו'. הנה היה זה על דרך המופת להראות המלאך בזאת התמונה בהקיץ כמו שראה בלשאצר פם ידא דכתבא (דניאל ה' כ"ד) וכמו שהראה אלישע לנערו סוסים ורכב אש (מלכים ב' ו' י"ז):

פסוק כ
וישב ארנן וירא את המלאך. זה לאות שהוא היה נראה לכל האנשים שם והנה מרוב הפחד היו ארבעת בניו מתחבאים:

פסוק כג
ראה נתתי הבקר לעולות וגו'. הנה קצר בזה הספור בספר שמואל ובזה המקום השלים אותו:

פסוק כה
ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב משקל שש מאות. כבר זכרנו בספר שמואל כי הגורן והבקר והמוריגים קנה בכסף שקלים חמשים והנה המקום אשר סביב הגורן שנבנה בו בית המקדש קנה כשש מאות שקלי זהב כמו שכתוב בזה המקום ובזה יותר זה הספק:

פסוק כו
ויענהו באש מן השמים וגו'. אחשב כי הרצון בזה שהוא לא שם אש על המזבח אך התפלל לה' יתברך וענהו באש שהוריד מן השמים לאכול את העולה ואת זבחי השלמים בטעם אמרו והיה האלהים אשר יענה באש (מלכים א' י"ח כ"ד):

פסוק כז
נדנה. תיקה ומזבח העולה שעשה הכל היה בעת ההיא בבמה אשר בגבעון ולא יכול דוד ללכת שם לדרוש אלהים בבמה הגדולה כי נבעת מפני חרב המלאך ולזה מהר דוד

לקרא את ה' שם וכאשר ראה כי ענהו ה' יתברך שם אז הכיר וידע כי זה הוא המקום אשר בחר ה' לשום שמו שם ולזה אמר:

פרק כב

פסוק א

זה הוא בית ה' האלהים. ר"ל ששם יהיה נבנה בית המקדש וזה המזבח אשר בניתי יהיה מזבח לעולה לישראל:

פסוק ב

ויאמר דוד לכנוס את הגרים וגו'. כבר התבאר בספר (שמואל ב כ"א:ה') כי שאול השמיד את הגבעונים מהתיצב בכל גבול ישראל והנה דוד השיבם והכין אותם לעשות מה שיצטרך לבנין בית המקדש והנה העמיד מהם חוצבים לחצוב אבני גזית לבנות בית האלהים וכבר נזכר בספר מלכים כי שלמה שם מהם שבעים אלף נושא סבל ושבעים אלף חוצב בהר:

פסוק ג

ובתל לרב. והכין גם כן דוד ברזל לרוב לעשות מסמרים לחבר בהם חלקי דלתות השערים קצתם עם קצתם ולמחברות לוחות הארזים אשר היה בבנין והכין עם זה נחשבת לרוב אין משקל:

פסוק ד

ועצי ארזים. גם כן הכין לאין מספר כי הצידונים והצורים הביאו לדוד עצי ארזים לרוב כי הם הבקיאים יותר בזאת המלאכה כמו שזכר שלמה וממלכות חורם היו ומיער הלבנון אשר לו הביאו אלו העצים:

פסוק ה

ויאמר דוד שלמה בני נעד ודך והבית אשר יש לבנות לה' ראוי שיהיה רב הגדולה כדי שיהיה לשם ולתפארת לכל הארצות ויתישרו כלם מפני זה לעבודת ה' יתברך ולזה הכין דוד לשלמה לפני מותו מה שראוי לזה הבנין:

פסוק ח

כי דמים רבים שפכת ארצה לפני. ידמה שלא היה רצון ה' יתברך שיבנהו דוד להגלות לפניו שעתיד ליחרב ואולי יאמרו כי בעון דוד שהרג נפשות רבות מהגוים עשה ה' יתברך כן לבית הזה ולישראל:

פסוק י
והוא יהיה לי לבן וגו'. ר"ל כי בהעוותו אוכיחנו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם כאשר ייסר איש את בנו וחסדי לא אסיר מעמו:

פסוק יב
אך יתן לך ה' שכל ובינה ויצוך על ישראל. לשפטם משפט אמת וצוך גם כן לשמור תורת אלהיך ואז תצליח כמו שזכרתי לך ר"ל אם תשמור לעשות כל מצות התורה:

פסוק יד
והנה בעניי הכינותי לבית ה' וגו'. ר"ל כי מעת עניי החלותי להכין זה לביתה ה':

פסוק טו
ועמך לרוב עשי מלאכה חוצבים. הם הגרים שזכר ואולם החרשים לאבן ולעץ היו מישראל קצתם ומהצורים קצתם ומאנשי בכל כמו שנזכר בספר (מלכים א' ה' ל"ב):

פסוק יט
וכלי קדש האלהים. כמו המנודה והשלחן ושאר כלי הקדש:

פרק כג

פסוק ג
ויהי מספרם לגלגלתם. ידמה שמנו הגלגלות לא הם בעצמם כמו שזכרנו בפרשת במדבר סיני:

פסוק ד
לנצח על מלאכת בית ה'. ר"ל להתחזק על מלאכת בית ה' וזה יהיה לפי מה שאחשוב כמו שזכר אחר זה לעבודת בית ה' על החצרות ועל כל הלשכות ועל טהרת כל קדש ומעשה עבודת בית האלהים ר"ל שהם ינקו הבית וכל חלקיו וישמרוהו מהטומאה. והקדשים גם כן ישמרום שלא יטמאו. ועל מלאכת לחם המערכת וסלת המנחה שתהיה מנופה לפי מה שראוי והרקיקין והרביכין והחבתין. ולמדוד מה שראוי למדוד שם לצורך העבודה בלח או ביבש ובכלל הם יעבדו הכהנים בכל מה שיצטרך להם לעבודת בית ה'. ומהם מנה שוטרים ושופטים ששת אלפים. כי משבט לוי היו מורי התורה ולזה היו מהם סנהדרין גדולה וקטנה והשופטים במקומות ישראל כי הם היו יותר ראוים אז ואף על פי שאפשר למנותם מישראל והנה אי אפשר שנאמר שיהיו כל אלה השופטים והשוטרים לשבט לוי לבד כי יהיו כמו ששית השבט:

פסוק ה
וארבעת אלפים. והנה הנשארים היו מהם ארבעת אלפים שוערים וארבעת אלפים משוררים בכלים אשר עשיתי להלל הנה דוד חדש כלי זמר יהללו בהם את ה'. ר"ל כי בעת שהיו מהללים לה' היו מנגנים בהם:

פסוק ט
בני שמעי וגו'. ידמה ששמעי זה הוא מבני לעדן או מבני בניו וקצר זכרו בזה המקום ויורה על זה אמרו אלה ראשי האבות ללעדן וידמה מזה המקום כי לגרשון היו תשעה בתי אבות יחיאל זתם ויואל ושלומית וחזיאל והרן ויחת וזינא והנה שמונה. ויעוש ובריעה היו שניהם לבית אב אחד כי לא הרבו בנים:

פסוק יג
להקדישו קדש קדשים. אמר זה לפי ששבט לוי היה קדש ואהרן מקודש ממנו:
לשרתו ולברך בשמו עד עולם. הוא ברכת כהנים:

פסוק יז
רבו למעלה. ר"ל רבו למעלה מהרבוי הנהוג באופן שהיו רבים מאד:

פסוק כב
וישאום בני קיש אחיהם. ר"ל קרוביהם:

פסוק כד
מבן עשרים שנה ומעלה. הנה אמר מבן עשרים שנה ומעלה ואף על פי שהתורה הגבילה הזמן מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה לפי שהזמנים האלו היו מוגבלים לאשר להם עבודת משא כמו שבארנו בפרשת במדבר סיני ואולם מעתה לא היה ללוים לשאת את המשכן ואת כל כליו לעבודתו כי זה הבית הנבנה בירושלים הוא יהיה מנוחתו עדי עד והניח ה' יתברך לעמו מלהיות ביתו נוסע ממקום למקום כמו שקרה לו עד היום. ולזה היו בדברי דוד האחרונים נספרים בני לוי מבן עשרים שנה ומעלה להיות מעמדם לשרת בני אהרן לעבודת בית ה' על החצרות ועל הלשכות ויתר העבודות שזכר פה. והנה היו הלוים ראוים להם מהיותם בני עשרים שנה:

פרק כד

פסוק ג
ואחימלך מן בני איתמר. הנה אחימלך היה בן אביתר ואביתר היה מבית עלי ולמדנו מזה המקום כי עלי היה מבני איתמר והנה זכר כי מחלקות הכהנים היו עשרים וארבעה.

מהם ששה עשר ראשים לאלעזר ושמונה לבני איתמר ואלו הם ראשי המחלקות אשר היתה כל מחלוקת מהם משרתת שבעה ימים. ולזה היתה מתחלקת כל אחת מהם לשבעה בתי אבות כדי שיהיה הענין מוגבל יום ביום לא יחטא סדורו. וכאשר השלימה עבודתה הראשונה השבוע שלה תבא אחריה השנית ואחריה השלישית וכן על הסדר הזה עד שיכלו כל המחלקות ותשוב אחר כן לשרת הראשונה על האופן הקודם. והנה ראשי המחלקות היו בימי דוד אלו שזכר על הסדר ובניהם אחריהם עמדו במקומם ונקראו בשם אלו. והנה היה הראשון ליהויריב והשני לידעיה עד שתהי' הארבעה ועשרי' למעזיהו:

פסוק כ

לבני עמרם שובאל. הוא שבואל שזכר במה שקדם (כ"ג ט"ז):

פסוק לא

ויפילו גם הם גורלות וגו'. ר"ל שכבר נחלקו גם כן הלוים לעשרים וארבעה מחלקות כדי שתשרת כל אחת מהם בשבוע שלם באופן הנזכר במה שקדם מעבודת הכהנים:

אבות הראש לעומת אחיו הקטן. ר"ל שאבות כל דאש היו שבעה לשרת כל אחד מהם ביומו וזה היה גם כן במחלוקת הלוים עד שכמו שהיתה מחלוקת לוים לעומת מחלוקת ידועה מהכהנים כן היה כל אב מהלוים לעומת האב הידוע ממחלוקת הכהנים בשבוע ההוא והנה קראו הקטן לפי שראש כית אב הוא קטן מראש כל המחלוקת:

פרק כה

פסוק א

לבני אסף והימן וידותון וגו'. ידמה שאלו השלשה היו נביאים וזה יתבאר קצת מקצת מזמורים שנאמרו בשמם בספר תהלים ואפשר שאין הרצון בו בזה המקום שיהיו נביאים אבל הרצון שיהיו מדברים בכנורות ובנבלים ובמצלתים להודות לה' יתברך והבאור הראשון הוא יותר נכון:

פסוק ב

על יד אסף הנבא על ידי המלך. ידמה שאסף היה נבא על כחות המלך בעת עת והעתים אשר יעברו עליו ועל זרעו וזה מבואר מקצת מזמורים נזכרו בשמו בספר תהלים:

פסוק ג

וידותון היה נבא על הודות והלל לה'. ר"ל שהיה אומר ברוח הקדש דברים של הודאה ושבח לה' יתברך:

פסוק ה
והימן היה חוזה המלך בדברי האלהים להרים קרן. ר"ל שהיה מתנבא על דוד שירים ה' יתברך קרנו:

פסוק ו
על ידי המלך אסף וידותון והימן. לפי פסוק הטעמים ידמה שקרא אסף מלך לשאר הלוים המשוררים כי היה הראש להם ונכון הוא שיהיה אמרו על ידי המלך שב אל דוד כי המלך סדר ענינם בזה ויהיה אמרו אסף וידותון והימן שב אל מה שאמר כל אלה על ידי אביהם. ר"ל שאביהם הם אסף וידותון והימן:

פסוק ז
מלמדי שיר לה'. ר"ל מלומדים לנגן בכלי זמר ומלמדים לאמר דברי הודאה ושבח:

פסוק ח
ויפילו גורלות וגו'. ר"ל שחלקו המספר הזה לעשרים וארבעה חלקים והיה בכל חלק מהם שנים עשר איש נחשבו בזה כקטן כגדול כל המלומדים בזה ואף על פי שקצתם היו עדיין בלתי שלמים והיו במדרגת התלמידים בדבר השיר הנה לא חששו לזה וחשבו המבין עם התלמוד בזה המספר בדרך שהיה לכל מחלוקת שנים עשר אנשים ואלו היו מחלקות המשוררים:

פרק כו

פסוק א
למחלקות לשוערים לקרחים. זכר כי מחלקות השוערים היו גם כן עשרי' ארבעה וזה הוא חמרו לקמן (י"ב) לאלה מחלקו' השוערים לראשי הגברים משמרות לעומת אחיהם לשרת בבית ה':

פסוק ו
הממשלים לבית אביהם. חסר הנושא והרצון בו שהם אנשי הממשלים והשררות לבית אביהם כי גבורי חיל המה לעשות המלאכה המיוחסת להם:

פסוק יג
ויפילו גורלות כקטן כגדול וגו'. ר"ל שכבר היו בהם גם כן מחלקות ובכל משמרה היה מספר מוגבל מהשוערים לשער ושער ומנו אלו כלם כקטן כגדול והנה זכר כי בעשרים וארבע מקומות היו השוערים והיו לארבע רוחות וזכר:

פסוק יד

כי לשלמיהו נפל הגורל למזרח וזכריהו בנו שהיה חכם לתת עצה ראויה נפל גורלו לצפון ולעובד אדום נפל הגורל לדרום ולבני עבוד אדום נפל הגורל בית האספרים לשמור שם ואחשב כי בית האספרים הוא הבית שהיו נאספים שם. כמו העזרה והאחרת שלפניה ובכל אחד מהם היו שומרים בשני מקומות ונפל הגורל לשפים ולחוסה למערב חצר הכהנים והיו שם שומרים עד השער הנקרא שער שלכת שהיו בו כמו מעלות ושלבות למסלה העולה ושם היו שומרים תמיד משמר לעומת משמר. והנה היו הלוים השומרים למזרח ששה ליום ולצפון ארבעה ליום ולדרום ארבעה ליום ולבית האספרים שנים ליום לשני בתים שהיו שם בזה האופן. ר"ל לכל אחד מהם היו שנים לוים שומרים:

פסוק יח

ולמקום שנקרא פרבר שהיה למערב היו ארבעה לוים ליום ולמסלה אשר במערב העולה לפרבר היו שנים לוים ליום ותמצא לפי זה החשבון כי בעשרים וארבעה מקומות היו הלוים שומרים וידמה שהשוערים ביום האחד אינם שוערים ביום השני ולזה אמר ארבעה ליום ולזה היו בכל משמר לכל הפחות מאה וששים ושמונה לוים וכשתחשוב עשרים וארבע משמרות כאלו יהיה חשבונם שלשים ושנים יותר מארבעת אלפים שהיה מספר השוערים לפי מה שקדם ולא דקדק לחשבם למעוטם:

פסוק כ

והלוים אחיה על אוצרות וגו'. הנה אלו שאינם לא משוררים ולא שוערים קרא לוים שמם הכולל והם היו שומרים האוצרות והקדשים ועושי מלאכת הדברים הצריכים לעבודה כמו שקדם. והנה זכר כי אחיה היה ממונה על אוצרות בית ה' ועל אוצרות הקדשים ובאר איך היה זה והוא כי זתם ויואל אחיו היו ממונים על אוצרות בית ה'. ושלמות ואחיו היו ממונים על אוצרות הקדשים אשר הקדיש דוד ואשר הקדישו ראשי האבות לשרי האלפים ושרי המאות ושרי הצבא מן הבא בידם מן המלחמות ומן השלל אשר הקדישו לחזק את בית ה' וכל מה שהקדיש שמואל הרואה ושאול בן קיש ואבנר בן נר ויואב בן צרויה וכל מה שהקדישו האנשים עוד הכל היה תחת מנוי שלמות ואחיו. והנה שבואל בן גרשום בן משה היה נגיד על האוצרות בכללות ותחתיו היו אלו הפקידים שזכרנו שהיו ממונים קצתם על אוצרות בית ה' וקצתם על ההקדשות. ואחשוב כי שבואל היה בן בנו של משה והאריכו ימים הוא ואביו. הנה כמו שרחביה היה בן אליעזר בן שבואל היה בן גרשם והנה תמצא כי לרחביהו נמנו ארבע דורות אחריו והרביעי הוא שלמות ואחיו שהיו על ההקדשות אשר הם לבדק הבית. ואפשר כי יהונתן בן גרשום שהיה כהן

לשבט הדני היה אחי שבואל שנזכר בזה המקום כמו שיראה מדברי רבותינו שאמרו שלכך היתה נון של מנשה תלויה (שופטים י"ח ל') והרצון בו יהונתן בן גרשם בן משה ואם היה כן הנה זה יורה על אורך חיי גרשם בן משה כי יהונתן היה נער בעת שבא לבית מיכה:

פסוק כט

למלאכה החיצונה על ישראל לשוטרים ולשופטים. אחשוב שקרא המלאכה החיצונה מלאכת בית ה' שהיתה להם על ישראל חוץ לבית המקדש והוא להישירם לפרוע מחצית השקל שנה בשנה ולפרוע נדריהם ונדבותיהם וחיבותיהם מהקרבנות ומה שינהג מנהגם וזה נקרא עבודת בית ה' והיו גם כן לשוטרים ולשופטים לשפוט את העם משפט צדק כי הם היו חכמי התורה וזה היה עבודת המלך כי על המלך לשפוט את העם משפטי צדק:

פסוק ל

על פקדת ישראל. על מנוי ישראל אשר מעבר לירדן מערבה:

פסוק לא

ביעזיר. שם עיר בגלעד שם אדם:

פסוק לב

לכל דבר האלהים ודבר המלך. הוא עבודת בית ה' החיצונה ועבודת המלך חכמו שזכרנו בסמוך ואולם מחלקות ישראל ידמה שהיו לעבודת המלך לבד ולזה אמר:

פרק כז

פסוק א

המשרתים את המלך. והם ראשי האבות ושרי האלפים והמאות והשוטרים היו גם כן מחלקות ישרתו כל אחת מהן חדש אחד ולזה היתה כל אחת מהמחלקות באה ויוצאת בחדש אחד והיתה המחלוקת האחת מאלו הראשים עם הנטפלים עמם מנעריהם ומשרתיהם עשרים וארבעה אלף ואפשר שאלו גם כן מכלכלים את המלך כל אחד חדשו ממה שהיו לוקטים מהמס כמו שמצאנו בשלמה לפי מה שזכרנו בספר מלכים:

פסוק ב

ישבעם בן זבדיאל. אפשר שזה הוא הגבור ראש הלישים שקרא שמו ישבעם בן חכמוני (למעלה י"א י"א) כי רוב אלו השרים היו מהגבורים אשר לדוד:

פסוק ד

דודי האחוחי. הוא דודי שזכר בגבורי' אלעזר בן דודו האחוחי למעלה (י"א י"ב):

ומחלוקתו ומקלות הנגיד. אחשוב כי וא"ו של ומקלות נוספת והרצון בו ומחלוקתו מקלות הנגיד ר"ל שהוא היה שר הצבא הזה אחר דודי האחוחי. וכן הרצון באמרו:

פסוק ו
ומחלקתו עמיזבד בנו. ר"ל כי עמיזבד היה על מחלקתו אחריו:

פסוק טז
ועל שבטי ישראל לראובני נגיד. הנה מנה עתה שמות הנשיאים לשבטי ישראל:

פסוק יח
ליהודה אליהו מאחי דוד. ידמה שהיה בן אחיו או היה הוא אחיו אליאב והיו לו שני שמות:

פסוק כא
לחצי המנשה גלעדה. הוא אשר היתה נחלתו מעבר לירדן עם בני גד ובני ראובן:

פסוק כג
ולא נשא דוד מספרם וגו'. ר"ל שאע"פ שחשב דוד למנותם לא עלה בידו למנות אותם מבן עשרים שנה ולמטה כי לא הסכים ה' ית' בזה כי אמר להרבות את ישראל ככוכבי השמים שלא יוכל איש למנותם על השלמות כי אם בקושי נפלא כי יש מהם שתשלוט בו העין לראותו בקושי עצום. והנה יואב בן צרויה החל למנותם במצות דוד ולא כלה לספר אותם ולא עלה המספר שמצא והוא המספר שכתוב בזה בס' שמואל כמו המספר שכתוב מזה בס' דברי הימים למלך דוד וזה כי בס' שמואל עלה המספר אלף אלפים וחמש מאות ושבעים אלף:

פסוק כה
ועל אוצרות המלך. הם האוצרות שהיו לו בבית ועל האוצרות בשדה. ידמה שהיו שם מגדלים בשדה לאצור שם תבואות השדה והנה מנה על כל דבר ודבר פקיד מיוחד כדי שתשלם השמירה וההנהגה הראויה בכל דבר:

פסוק כח
והשקמים. הם מין מה מהתאנים והנה זכר:

פסוק לג
כי אחיתופל היה יועץ למלך וחושי הארכי היה רע המלך והיה גם כן לו כמו יועץ וכבר יתבאר לך זה מדבר עצת חושי לאבשלום וסדור הדברים פה יורה זה ג"כ:

פסוק לד
ואחרי אחיתופל וגו'. ר"ל שאחרי עצת אחיתופל היה נמלך בבניהו בן יהוידע שהיה מופלא שבב"ד ומסנהדרין והם הכרתי והפלתי שהיה הוא ראש להם. ואחר כך היה נמלך באביתר באורים ותומים ואחר כך נשתלמה העצה למלחמה והיה יואב שר צבא למלך:

פרק כח

פסוק א
ושרי המחלקות המשרתים את המלך. הם אשר זכר שהיו על כל מחלוקת עשרים וארבעה אלף והיו משרתים כל אחד מהם בחדשו:

פסוק ב
לבנות בית מנוחה לארון ברית ה'. קראו בית מנוחה כי שם יהיה מקומו תמיד ואחר לא יבחר ה' ית' מקום אחר:

פסוק ד
כי ביהודה בחר לנגיד. זה מבואר מברכת יעקב את בניו ובבית יהודה בחר בית אבי ובבית אבי רצה בי להמליך על כל ישראל:

פסוק ה
ומכל בני בחר בשלמה בני ואם יחזק לעשות מצותיו ומשפטיו יכין מלכותו עד לעולם:

פסוק ח
ועתה לעיני כל ישראל. ר"ל לעיני כלכם ולפני ה' ית' אני מזהיר אתכם שתשמרו ותדרשו כל מצות ה' אלהיכם למען תירשו הארץ הטובה הזאת אתם וזרעכם עד עולם:

פסוק ט
דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם וגו'. ר"ל שתעשה זה בלב שלם ובנפש חפצה כי לא תועיל לך אם תעשה זה ולא יהיה לבך שלם עם ה' כי כל לבבות דורש ה' והוא יודע צפון לבך ויבין רצון מחשבותיך:

פסוק יא
ויתן דוד לשלמה בנו וגו'. ראוי תדע שכל מה שהודיע דוד לשלמה מאלו הדברים אשר בבית המקדש הכל היה מוגבל מאת ה' ית' על יד נביאיו כמו שאמר דוד לשלמה (לקמן פ' י"ט) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית ר"ל כי הנביא השכיל עליו בכתב מיד ה' כל מלאכות התבנית:

את תבנית האולם וגו'. הוא תבנית האולם והעמודים אשר היו בו ותבנית בתיו שהיו באולם וגנזכיו הם בתי האוצרות שהיו באולם:
ועליותיו. הנה היו באולם עליות רבות כי היו גבהו מאה ועשרים אמה וחדריו הפנימים הנה אחשב כי חדריו הפנימים היו על הקדש כי לא היה גבהו מבפנים כי אם עשרים אמה:
ובית הכפורת. הוא הבית שהיה בו הכפורת והוא בית הקדש ובית קדש הקדשים:

פסוק יב

ותבנית כל אשר היה ברוח עמו. ר"ל ברוח הקדש שהיתה עמו או ירצה בזה תבנית כל אשר היה עמו ברצונו לעשות מזה הבנין:
לחצרות בית ה'. הוא חצר הכהנים והעזרה שלפני החצר ההוא:
ולכל הלשכות סביב. הם החדרים שעשו סביב ההיכל להשים אוצרות בית ה' ואוצרות ההקדשות:

פסוק יג

ולמחלקות הכהנים והלוים. ר"ל שדוד נתן לבנו אלו המחלקות איך יהיו כי הוא סדר אותם כמו שנזכר במה שקדם ומזה המקום יתבאר שעל פי ה' עשה זה דוד:
ולכל מלאכת עבודת בית ה'. הנה הוא"ו במלת ולכל נוספת והרצון בו למחלקות הכהנים והלוים לכל מלאכת עבודת בית ה' וזה הוא אמרו אחר זה (כ"א) והנה מחלקות הכהנים והלוים לכל עבודת בית האלהים וצורת הכלים לעבודת בית ה' הודיע לו ובאר לו בכל כלי וכלי כמה יהיה משקלו היה כלי זהב או כלי כסף ובאר לו משקל מנורות הזהב:

פסוק טו

ונרותיה' זהב ומשקל מנורות הכסף:

פסוק טז

ומשקל כל אחד משלחנות המערכות. ר"ל שלחנות הזהב שהיה נותן לחם הפנים בכל אחד מהם כי היו שם עשרה שלחנות ועשר מנורות:

פסוק יח

ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפורשים. רמז בזה אל שני הכרובים שעשה שלמה שהיה עשר אמות קומתם והיה חמש אמות כנף כל כרוב מהם באופן שהיו עשרים אמה מקצות כנפי האחד לקצות כנפי השני וקרא זה תבנית המרכבה כי זה כאלו היה מעיר על ענין רכיבת ה' ית' על אלו הכרובים ורכיבתם על מה שתחתיהם כמו שיתבאר מדברינו בדברי התורה ובס' מלכים:

פרק כט

פסוק א
כי לא לאדם הבירה. ר"ל זה המגדל והבנין הנפלא בבית המקדש אינו נבנה לאדם שיוכל להקל בו אבל הוא נבנה לה' אלהים וראוי מפני זה להדרו מאד לכבוד ה' יתברך עם שצורת כל דבריו ראויה שתהיה מוגבלת להעיר על סודות האלהות ועל חכמת הנמצאות ומזה נמשך שיהיה זהב רב בזאת המלאכה כי קצת הבנין וכליו יוגבל היותו מזהב לסבה שזכרנו בבאורנו לדברי התורה:

פסוק ב
אבני פוך ורקמה. ידמה שהיו שם אבנים נקובים ישימם הרוקם בבגדים אשר יעשה והם נקראים אבני רקמה:

פסוק ד
לטוח קירות הבתי'. אחשוב כי אמרו לטוח קירות הבתי' שב לאמרו ג' אלפי' ככרי זהב כי הבתי' שהם בית הקדש ובית קדש הקדשים היו כלם מצופים זהב ולא היו שם קירות מצופות כסף:

פסוק ז
ואדרכונים רבו. היה זה משקל ידוע אצלם והיו כמו דינרי זהב לפי מה שאחשוב:

פסוק י
מעולם ועד עולם. זה מורה על נצחיות ישראל וזאת היתה צורת הברכה במקדש כמו שזכרנו בספר עזרא:

פסוק יא
לך ה' הגדולה. על כל הנמצאות כי גדלת מהם לאין יחס ולך הגבורה לעשות כל אשר תחפוץ מה שאינו לזולתך כי פעולותיה מוגבלות ולא ישנו את תפקידם:
לך התפארת. ר"ל כי אם יעשה האדם דבר גדול וינצח שכנגדו עם היותם רבים ממנו מאד מאד אין לאיש ההוא התפארת והנצח וההוד אבל הוא לך כי ממך נהיה כל זה כי כל אשר בשמים ובארץ לך ה' הממלכה עליהם ואתה הוא המתנשא לכל מי שהוא לראש מהם. ר"ל שכל מי שיהיה מהם ולו ראשית מה הנה אתה מתנשא עליו. או יהיה הרצון בזה הממלכה שתהיה לאדם היא לך כי מאתך לבד תהיה הקמתו. וגם כל מי שהוא מתנשא לכל דבר שיהיה לראש עליו הנה הפקודות והממשלה והראשית בא לו מאתך. ולפי זה הפירוש יהיה הרצון באמרו כי כל בשמים ובארץ כי כל אשר בשמים

ובארץ הוא לך. ולפי זה הפירוש אפשר שיהיה הרצון באמרו לך ה' הגדולה והגבורה כי כל גדולה וגבורה שתגיע לאדם היא באה לו ממך ויהיה כל זה הפסוק סובב בכונה אחת והיא שכל ההצלחות שתהיינה לאדם הן באות לו מה' ית':

פסוק יב

והנה העשר והכבוד הכל בא לאדם מלפניך ואתה מושל בכל האנשים ובידך כח וגבורה לתת גדולה וחזוק לכל מי שתרצה מהם:

פסוק יג

ועתה אלהינו מודים אנחנו לך. שנתת לנו גדולה וחזקתנו על הגוים אויבינו ואנחנו מהללים על זה לשם תפארתך:

פסוק טו

ותושבים ככל אבותינו. ר"ל אע"פ שאנחנו תושבים בארץ הנה ככל אבותינו אנחנו גרים זה שבתנו בארץ מעט כי כצל ימינו על הארץ ואין לקוות לאדם להמלט מהמות:

פסוק יח

שמרה זאת לעולם. ר"ל זה הרצון הטוב שהיה לעמך באלו הנדבות לכבודך שמרהו להם לעולם שיהיה להם גמול טוב מאתך על זה להכין לבבם אליך תמיד ולהישירם לעבודתך וזה אמנם יהיה כשתוכיחם תכף שיחטאו ותשלח להם עבדיך הנביאים להוכיחם ובזה האופן:

פסוק יט

גם כן תתן לב לשלמה לעבדך ולבנות הבירה אשר הכינותי:

פסוק כב

וימשחו לה' לנגיד ולצדוק לכהן. ידמה שכאשר משחוהו שנית משחו צדוק לכהן גדול וגורש אביתר מהיות כהן גדול ואף על פי שאחר זה אמר לו המלך שלמה מנחות לך על שדיך (מ"א ב' כ"ו):

פסוק כט

הנם כתובים על דברי שמואל הרואה. ר"ל אצל דברי שמואל הרואה וזה הוא בס' שמואל וידמה ששם גם כן דברי נתן הנביא ודברי גד החוזה אשר זכרם בזה הפסוק. זהו מה שראינו לבאר במה שהגבלנו באורו מזה הספר בזה המקום ממה שלא נזכר בספר שמואל. ואולם התועלות המגיעים ממנו מלבד מה שמנינו מזה בס' שמואל הם אלו. התועלת הראשון. הוא להודיע עוצם ההשגחה האלהית להביא המלוכה לדוד עד שבעת שהיה נרדף משאול הסב לב גבורי ישראל וראשיהם להתחבר עמו ובאלו היו

גם כן מבני בנימין אחי שאול והגיע מחשקם לבא אל דוד שעברו את הירדן בחדש הראשון והוצרכו לשום בריחים על כל העמקים באופן שיוכלו לעבור עליהם ולא נתעצלו מלבא אליו עד שיסור רבוי המים כי מאת ה' היה והיו באים אליו יום ביום לעזרו עד שהיה למחנה גדול וגם בעת בואם לחברון באו בני בנימין אחי שאול להמליך את דוד ואע"פ שהיו רבם שומרים משמרת מלכות בית שאול. התועלת השני. הוא להודיע שאין לשאת ארון האלהים כי אם הלוים בכתף ולמדנו מזה כי אמרו בתורה כי עבודת הקדש עליהם בכתף יבאו היא מצות עשה. התועלת השלישי. הוא מה שלמדנו מזה הספור מענין מחלקות הכהנים שהיו מאת ה' כמו שיתבאר מדברי דוד ומזה המקום נתישרנו לעמוד על כונת התורה במה שאמרה חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות וראוי היה להיות כן בזאת העבודה הנכבדת. ר"ל שיהיה מוגבל בה הכל בדרך שלא יחסר ממנה דבר ולזה היה ראוי שידעו מי יעשה העבודה ביום ויום עם שבזה תסור הקטטה והמחלוקת מביניהם. התועלת הרביעי. הוא מה שלמדנו מזה כי עבודת הלוים היתה בשיר בפה להודות לה' על יד מי שיהיה מהם יותר ראוי כאמרו יסור במשא כי מבין הוא (ט"ו כ"ב) ומזה עמדנו על הכוונה במה שאמר בתורה לעמד לשרת בשם ה' (דברים י"ח ה') ומזה גם כן נמשך שיהיו מהם משוררים בכל זמר. והנה למדנו מזה עוד כי מה שיסדה התורה על הלוים לשמור משמרת בית ה' כלל שיהיו שוערים. ושישמרו הקדשים מכל טומאה ושישמרו האוצרות וההקדשות וכלי בית המקדש והסולת והיין והשמן המיוחדי' למנחות ויתקנו מלאכת לחם הפנים והסלתות והחביתין של כהן גדול. ובכלל כל מה שהיה אפשר להם לשרת בו הכהנים בעניני המקדש וקדשיו וכבר יסד דוד בזה מחלקות לכל אלו הדברים כדי שיהיה איש על עבודתו כמו שמצאנו שהקפידה התורה בזה שיהיה איש על עבודתו ועל משאו. התועלת החמישי. הוא להודיע שראוי ללכת לפני ה' ית' בלבוש מורה על הנקיות והם הבגדים הלבנים ובלבוש בלתי מורה על שררה ומלכות. ולזה ספר כי לא היה דוד לבוש בגדי מלכות בהיותו הולך לפני ארון האלהים אך היה מכורבל במעיל בוץ והיה חגור אפוד בד ולהמשך לזאת הכוונה היה דוד מרקד ומשחק לפני ה' ולא היה מתנהג כמלך. התועלת הששי. הוא להודיע דבר ההודאה הנפלאה שאמרו המשוררים אשר היא מקפת בפנות עצומות מפנות התורה והאמונה. האחת היא שאשר יבקשו פניו והם הדבקים בו יעשה ה' ית' הנפלאות בעבורם להיטיב להם ולהצילם מהרע כאמרו דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד וזאת הפנה כוללת גם כן פנה אחרת והיא שה' ית' משגיח באישי המין האנושי וכבר זכר זה בבאור באמרו אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק. הפנה השנית היא להודיע שיעדיו על ידי נביאיו

הם קימים ולזה אמר ומשפטי פיהו כמו שבארנו. ואמר דבר צוה לאלף דור אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק וגו'. ומזאת הפנה תתקיים פנה אחרת והיא מציאות הנבואה כי לולא ההודאה בה תפול התורה בכללם. הפנה השלישית היא אמונת חדוש העולם. והוא אמרו וה' שמים עשה. הפנה הרביעית היא שתכלית השמחה והתענוג היא אצל ה' ית' ולזה ראוי לכל אדם שיתחבר לזאת השמחה הנפלאה לפי מה שאפשר לו וזה יהיה לו בשישכיל וידע ה' ית' לפי היכולת. הפנה החמישית היא שעוד יעבדו כל הגוים את ה' כאמרו ויאמרו בגוים ה' מלך והנמשך לזה מהדברים כמו שבארנו אצל באורנו לאלו הדברים וכן אמר הנביא כי ה' ית' יהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד (צפניה ג' ט'). והנה הישיר בזה גם כן לדבר הגלות אשר אנחנו בו כי הוא יהיה הכלי להביא כל הגוים לאמונה האמתית כי בצאתנו מהגלות הזה יהיה מה שזכר מענין מה שיאמר בגוים ה' מלך כמו שנתבאר מס' דניאל לפי מה שבארנו שם. התועלת השביעי. הוא להודיע שבית המקדש אשר בירושלם הוא נבחר לעולמי עד. ולזה אמר זה בית ה' האלהים וזה מזבח לעולם לישראל ואמר אני עם לבבי לבנות מנוחה לארון ברית ה'. התועלת השמיני. הוא להודיע כי לעוצם חשק דוד לבנות בית המקדש הכין מעת עניו אוצר לבנינו והכין הכל לשלמה בטרם מותו ונתן לו תבנית כל חלקי הבנין ותבנית הכלים ומשקלם ויסד דבר מחלקות הכהנים והלוים להעמיד עבודת הבית בתכלית מה שאפשר מהשלמות והיה כל זה לדוד מפי ה' כמו שזכרנו הנה כמו שמשה כשלא יכול להנחיל לישראל הארץ מפני חטאיהם כמו שזכרנו שם הישיר יהושע והעמידו על כל מה שיעשהו בהנחילו הארץ לישראל כן היה הענין בזה בדוד עם שלמה בשוה וכמו שלא מנע ה' ממשה הנחלתו בארץ לישראל מפני היות יהושע גדול ממנו כן הענין בזה בדוד עם שלמה בשוה כי כבר היתה מעלת דוד גבוהה ממעלת שלמה אלא שלא רצה ה' ית' שיבנהו דוד כי דמים רבים שפך ויחשבו הגוים בבא קץ הבית בעבור חטא ישראל שבעון הדמים ששפך דוד קרה זה הרע לזה הבית כמו שזכרנו. התועלת התשיעי. הוא להודיע שהטוב שיעד ה' ית' לשלמה היה בו תנאי והוא שאם ילך אחר ה' ית' לעשות מצות התורה וחוקיה ומשפטיה ימשך לו זה הטוב. ולזה אמר דוד לשלמה אז תצליח אם תשמור לעשות את החקים ואת המשפטים אשר צוה ה' את משה על ישראל (כ"ב י"ג) ויאמר והכינותי את מלכותו עד לעולם אם יחזק לעשות מצותי ומשפטי כיום הזה (כ"ח ז'). התועלת העשירי. הוא לפרסם קיום הברית שכרתה' ית' לפנחס להיו' לו ברית כהנ' עולם עד שכבר תמצא כי הכהונה הגדולה לא היתה כי אם מעט לזרע איתמר ורבה היתה לפנחס. גם תמצא כי במשמרות הכהנים ששש

עשרה מחלקות היו שם לאלעזר ולא היו מהם לאיתמר כי אם שמונה. ונתבאר גם כן בס' יחזקאל התקים הכהונה הגדולה לבני צדוק (מ' מ"ו. מ"ג. י"ט. מ"ד. ט"ו. מ"ח י"א) שהיו מזרע פנחס. התועלת האחד עשר. הוא להודיע שאין ראוי שישתמש אדם בשתי מלאכות או שתי פקדות יחד כי מפני עסקו באחת ימנע שלמות עסקו בשנית עד שיקרה שיעדר השלמות משתי המלאכות. ולזה תמצא שהגביל דוד לכל מלאכה ומלאכה ללוים אנשים מיוחדים ולכל פקדות ופקדות ממלאכותיו וקניניו שם איש מיוחד. והמשל שמי שהיה ממונה על מלאכת הכרמים לא היה ממונה על שבכרמים לאוצרות היין ואשר היה על הבקר הרועים בשרון לא היה ממונה על הבקר אשר בעמקים. התועלת השנים עשר. הוא לפרסם טוב תכונת דוד ואהבתו ה' ית' ועמו ישראל. ולזה תמצא שצוה שלמה בנו לפני מותו שילך בדרכי ה' ית' ולשמור מצות התורה. ובזה תתקיים לו המלוכה תמיד ולזרעו וימצא לו בכל אשר יקראהו. וצוה גם כן כל ראשי ישראל ללכת בדרכי ה' ית' לשמור ולדרוש כל מצותיו כדי שתתקיים להם ולזרעם ירושת הארץ תמיד. ולזה גם כן תמצא שסבב שהתנדבו השרים כלם לעבודת בית אלהים כדי שיהיה להם גמול טוב מאת ה' ית'. התועלת השלשה עשר. הוא להודיע שמהשגחת ה' ית' בדבקים ימשך להכין לבבם אליו במה שיחדש מהדברים אשר יישירום לעבודתו ית'. וזה הוא אמרו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך. ולזה אמרו ז"ל בא לטהר מסייעין אותו (שבת ק"ד) והיה זה כן כי כמו שישפיע ה' ית' לאוהביו דברים ישמרום מהרעות הגופיות בהשגיחו בהם כן ימצא להם דברים ישמרום מהרעות הנפשיות כמו שבארנו ברביעי מס' מלחמות ה':